

Djelovanje franjevac u Bačkoj

Tumbas Loketić, Siniša

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:433146>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-16**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)



SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

DJELOVANJE FRANJEVACA U BAČKOJ
DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Darija Damjanović Barišić Student: Siniša Tumbas Loketić

Đakovo, 2015.

1. SAŽETAK

Rad počinje opisom početaka crkvenosti u Bačkoj, te nastavlja dolaskom prvih franjevaca u Bač. Opisuje franjevačke samostane u Bačkoj, te svaki samostan posebno, u Subotici, Baču, Somboru i Novom Sadu. Svi poznati franjevci iz Bačke, opisani su u daljnjem tekstu rada. Ilirski pokret kao poveznica između bunjevačkih i šokačkih franjevaca, naslov je koji donosi nove povijesne činjenice u franjevačkoj povijesti na ovim prostorima. U petom poglavlju rada, opisana je detaljna povijest provincije svetog Ćirila i Metoda. Nadalje je opisano kako se utjecaj turske vladavine, odrazio na franjevce u kontinentalnoj Hrvatskoj. Pri kraju rada, opisana je situacija nakon odlaska turaka, te osnivanje same provincije sv. Ćirila i Metoda, i na koji način je jozefinizam utjecao na nju.

Ključne riječi: franjevci, franjevački red, franjevačka duhovnost, povijest franjevačkog reda, katolička crkva, subotička biskupija, Vojvodina, Bačka, Bač.

2. SUMMARY

Paper begins with the description of the Christian life in Bačka, and continues with the arrival of first Franciscans to Bač. The paper describes Franciscan monasteries in general and the monasteries in Subotica, Bač, Sombor, and Novi Sad in particular. All famous Bač Franciscans have been described in the latter parts of the text. Illyrian movement as the connection between Bunjevci and Šokci Franciscans is a title that sheds light on some new historical facts on Franciscans in this geographical region. Fifth Chapter concerns a detailed account on the history of the province of St. Cyril and Methodius. The text deals with the effects of Ottoman rule on Franciscans in continental Croatia. The end of the paper describes the situation in the region after the Ottomans retreated, the establishment of the province of St. Cyril and Methodius, as well as the effect of Josephinism on the establishment of the province.

Keywords: Franciscans, Franciscan Order, Franciscan spirituality, history of the Franciscan Order, Catholic Church, Roman Catholic Diocese of Subotica, Vojvodina, Backa, Bac.

3. UVOD

Povijest franjevaštva, franjevačkog reda, bitno je utjecala ali i dalje utiče na crkvene prilike na onom području gdje je prisutna franjevačka duhovnost. Isto tako, njihova prisutnost utječe i na društvene prilike i zbivanja. Područje Republike Srbije, odnosno Vojvodine, bitno je obilježeno franjevačkim djelovanjem, njihovom duhovnošću i pastirskom brigom za vjernike na ovom području. S toga, rad u svom početku pojašnjava početak same crkvenosti na području Bačke i Vojvodine te sam dolazak franjevaca u Bač. Subotica, kao središnje mjesto na području Bačke i Vojvodine, zauzima također i bitno mjesto u crkvenosti i duhovnosti. Rad, nadalje objašnjava i opisuje na koji način su djelovali samostani u Subotici, Baču, Somboru i Novom Sadu. Kako su franjevci razvili svoje djelovanje u ovim samostanima, a time bili uključeni u život društva u kojem su se nalazili, tako su iz njihovih redova proistekli veliki ljudi koji su svojim radom i žrtvovanjem doprinijeli razvoju crkvenosti na ovim područjima. S toga, nadalje, rad donosi znamenite franjevce iz Bačke te opisuje njihove živote i njihovo djelovanje. Postoji veoma velikih poveznica između Slavonije i Vojvodine, Bačke; jedna od tih poveznica jeste ilirski pokret. Na koji način je taj pokret povezivao bunjevačke i slavonske franjevce, donosi četvrto poglavlje ovoga rada. Rad, prije svega donosi djelovanje franjevaca provincije sv. Ćirila i Metoda, odnosno kako su tekle povijesne prilike da dođe do razvoja ove provincije, i da djelovanje provincije zaživi na područjima Bačke, Vojvodine, odnosno današnje subotičke biskupije. Nastojao sam u ovome radu donijeti i velikane franjevačke crkvenosti, ljude koji su svojim radom ostavili vjerski život u naslijeđe onima koji dolaze nakon njih. Zahvaljujući franjevci i danas mnogi vjernici aktivno žive svoju vjeru. Također, rad donosi u svome petom poglavlju, detaljan opis razvoja provincije sv. Ćirila i Metoda. Od samog dolaska franjevaca u Hrvatsku, preko povijesnih prilika koje su se tako slagale da su jednostavno primoravale franjevce da obnavljaju svoje redove, da vremenom jačaju. Tursko doba koje donosi veoma velika iskušenja, bio je udarac kako franjevcima u Hrvatskoj, a isto tako franjevcima na području Vojvodine, Bačke, Subotice pa sve do Novog Sada. Pri kraju petog poglavlja, govori se na koji način su franjevci doživjeli tlačenje turske vlasti, te kako je njihov Red sve to proživljavao, odnosno jačao, ali i padao na raznim iskušenjima povijesnih prilika. Pri kraju rada, donosim na koji način jozefinizam utječe na franjevaštvo, te rad završavam sa konkretnim datumom osnivanja hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda.

4. DOLAZAK FRANJEVACA U BAČKU

4.1. Počeci crkvenosti u Bačkoj

Bačka, područje omeđeno Dunavom s zapada i juga, s istoka Tisom, a na sjeveru bez izrazite granice dobila je ime Baču, nekoć znamenitom centru Bačke županije i jednom od dvaju sjedišta kaločko-bačkog nadbiskupa.¹ Bogatstvo vjerskog života ovoga kraja, počinje već VI. stoljeću, još za vrijeme cara Justinijana. Justinijan već postojeću biskupiju u Baču, podvrgava novoutemeljenoj metropoliji u Justinijani Primi.² Slijedi potom zatišje do XI. stoljeća kada je za vrijeme svetih mađarskih kraljeva Stjepana i Ladislava, ustrojena crkvena hijerarhija u Bačkoj, osnutkom prvo biskupije, a potom uzdignućem na naslov nadbiskupije. Pisana povijest daje nam imena samo trojice bačkih nadbiskupa. Bački nadbiskupi su redom bili Fabijan³ (oko 1094), čije se ime spominje u *Felicianovoj ispravi*, Grgur⁴ (oko 1114. – oko 1124. godine) i Francika⁵, koji u Bač došao sa zagrebačke biskupske stolice 1131. godine, te je bio nadbiskupom u Baču do 1134. godine.

U periodu koji slijedi, u zajedništvu Bača i Kaloče, dolazi do procvata redovništva u Bačkoj. Benediktinci, kao najjači red u Ugarskoj, osnivaju nekolicinu samostana uz Dunav i Tisu, a pridružuju im se i augustinci, premonstrati, cisterciti i dominikanci.

¹ Usp. Matija ĐANIĆ - Stipan STANTIĆ, *Bačka*, u: *Leksikon podunavskih podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca. 2, B-Baž*, (urednik Slaven BAČIĆ), Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 2004., str. 13-17.

² Usp. Matija ZVEKANOVIĆ, *Povijesni osvrt od Bačke nadbiskupije do Subotičke biskupije*, u: *Subotička danica kalendar za 1971. god.*, LXI (1970), str. 19-22.

³ O nadbiskupu Fabijanu, vidi: István KATONA, *A kalocsai érseki egyház története, I. rész.*, (ur. Imre ROMSICS), Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa, 2001., str. 95-97.

⁴ O nadbiskupu Grguru, vidi: István KATONA, *A kalocsai érseki egyház története, I. rész.*, (ur. Imre ROMSICS), Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa, 2001., str. 97.

⁵ O nadbiskupu Franciki, vidi: István KATONA, *A kalocsai érseki egyház története, I. rész.*, (ur. Imre ROMSICS), Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa, 2001., str. 98; Ljelja DOBRONIĆ, *Biskup Francika*, u: *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Školska knjiga, 1995., str. 9-10.; Baltazar Adam KRČELIĆ, *Povijest Stolne crkve zagrebačke*, Institut za suvremenu povijest, Zagreb, 1994., str. 89.

4.2. Prvi franjevci u Bačkoj

Franjevci su u Ugarsku stigli 1232. godine, iako su već 1217. godine bili poslani iz Italije u Ugarsku, a isto tako je 1217. ili 1219. godine ustanovljena *Provincia Hungariae*. Prva skupina franjevacu se zadržala u Srijemu, no nije prešla Dunav i Dravu. Iste 1232. godine, od strane njemačkog provincijala Ivana Piana Carpinija, franjevci stižu u Ugarsku. Osobito je širenje reda podupirao kralj Bela IV.⁶

Prvi franjevci u Bačkoj su došli u Bač oko 1300. godine. Ovdje su došli u jedno od sjedišta nadbiskupije i preuzeli crkvu u kojoj su već bili redovnici. O redovnicima koji su djelovali prije franjevacu u Baču, drže se dva stajališta. Primjerice Ante Sekulić⁷ i Paškla Cvekan⁸ govore o templarima, dok Ljelja Dobronić⁹ i sadašnji predstojnik samostana u Baču fra Josip Špehar¹⁰ govore o vitezovima sv. Groba.

5. FRANJEVAČKI SAMOSTANI U BAČKOJ

5.1. Subotica

Grad Suboticu, sredinom XVII. stoljeća, a to je ujedno i vrijeme dolaska franjevacu na ovo područje, spominje biskup Mate Benlić u izvještaju za rimsku *Vjeroplođnicu*, odnosno Kongregaciji za promoviranje vjere. Sam grad, 1743. godine dobija ime Sveta Marija. Ipak, bački Bunjevci, odnosno Hrvati, ovaj grad uvijek zovu Subotica. Vrlo je teško razjasniti točno vrijeme, odnosno godinu kada je grad nastao. Međutim, postoji mišljenje da se Subotica kao naselje spominje sredinom XIII. stoljeća.¹¹

⁶Usp. Dominik DEMAN, *Jakov Markijski u srednjovjekovnoj Ugarskoj*, u: *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata : broj2*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2010., str. 9.

⁷Usp. Ante SEKULIĆ, *Drevni Bač*, Kačić, Split, 1978, str. 35-36.

⁸Usp. Paškal CVEKAN, *Franjevci u Baču*, Paškal Cvekan, Virovitica, 1985., str. 44-46.

⁹Usp. Ljelja DOBRONIĆ, *Srednjovjekovni redovi i crkva u Baču*, u: *Od Gradovrha do Bača. Radovi sa Znanstvenog skupa u povodu 300. obljetnice preseljenja franjevacu i puka iz Gradovrha (Tuzla) u Bač (1688-1988) održanog u Baču 1. listopada 1987.*, TEBIS, Sarajevo, 1988., str. 51-53.

¹⁰Usp. Josip ŠPEHAR, *Franjevački samostan Bač. Kronološki pregled*, Franjevački samostan Sv. Marije u Baču, Bač, 2012., str.16-24.

¹¹Usp. Ante SEKULIĆ, *Franjevačka prisutnost u Subotici*, u: *Franjevci u Bačkom podunavlju*, Katolički institute za kulturu, povijest i duhovnost "Ivan Antunović", Subotica, 2001., str. 81-90.

5.1.1. Dolazak franjevacu u Suboticu

Prvi puta spomena o franjevcima u Subotici nalazimo u pismenima povodom seobe Bunjevaca u ove krajeve 1686. godine. Predvodeći ovu granu hrvatskog naroda djelom iz Bosne, a djelom iz Dalmacije u Suboticu stiže osamnaest franjevaca provincije Bosne Srebrene. No, ubrzo su se vratili svi osim fra Anđela Šarčevića. Kako su i nakon dolaska Bunjevaca u ove krajeve ratovi potrajali sve do 1699. godine, a Turci ostali u Subotici povremeno sve do 1697. godine, segedinski franjevci su vršili službu dušobrižnika. Godine 1693. segedinski samostan određuje dvojicu dušobrižnika za Bunjevce, odnosno Dalmatince, kako ih bilježi samostanska kronika. To su bili o. Jerko Guganović i o. Bartol Benjović.¹²

O. Jerko Guganović (Ludassi) je bio domaći sin iz bunjevačke obitelji Guganović, što svjedoči da je i prije velike seobe, na prostoru Subotice i okolice bilo Bunjevaca, rođen u Ludašu, po čemu je i nazvan Ludassi (Ludaški). On je bio dušobrižnikom i naredne dvije godine. 1695. godine je u staroj subotičkoj tvrđavi jedna prostorija preuređena za kapelu, a druga za osobne prostorije dušobrižnika.¹³ Jerko Ludassi (Guganović) rođen je oko 1660. godine u Ludašu (današnji Šupljak kraj Subotice). Vjerojatno se školovao u onadašnjim franjevačkim odgojnim ustanovama provincije Presvetog Spasitelja u Segedinui Széchényu. U više je navrata bio dušobrižnikom subotičkih vjernika, a 1717. godine bio je prvim predstojnikom subotičkih franjevaca. Upravitelj subotičke župe bio je od 1722. do 1732. godine. Umro je u Segedinu 1732. godine¹⁴

Bartol Benjović će zacijelo ostati upamćen u povijesti subotičkog samostana. On 1. prosinca 1687. godine počeo voditi maticu krštenih. Toga je dana Benjović krstio Katu Parčetić, Anđelku Kubatović, Anu Dumenčić i Marijanu Rajić.¹⁵

Godine 1896. , dušobrižnikom je imenovan ponovo Bartol Benjović, dok će naredne godine dušobrižnik biti Aleksandar Spanik. Potom će se do 1704. godine naizmjenično

¹²Usp. Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Kačić, Split, 1978., str.31-32.

¹³Usp. Paškal CVEKAN, *Subotički franjevački samostan i crkva*, Subotica, 1977., str. 19-20.

¹⁴Usp. Mario BARA, *Guganović, Jerko*, u: *Leksikon podunavskih podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*. 8, G, (glavni urednik Slaven BAČIĆ), Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 2008., str. 71.

¹⁵Usp. Stjepan BERETIĆ, *Osnivanje i preuzimanje župa od biskupijskog klera*, u: *Zbornik predavanja znanstvenog skupa u Subotici 12-14. VIII 1986. povodom 300. obljetnice obnovljene crkvenosti među Hrvatima u Bačkoj*, Uredništvo kalendara „Subotička danica“, Subotica, 1987., str. 85.

smjenjivati Jerko Guganović i József Kovács. No, već 1703. godine izbila je Rákóczyjeva buna koja je nemjerljivo ostavila traga i u Subotici, jer su subotički graničari često boravili van mjesta u borbama protiv kuruca (krstaša).¹⁶ Od 1704. do 1710. godine dušobrižnik je bio József Kovács. Subotička tvrđava je tokom bune ostala netaknutom, no potkraj bune je izbila kuga koja je desetkovala stanovništvo.

5.1.2. Uspostava subotičke župe

Godine 1710. Subotica postaje župom, a József Kovács prvim upraviteljem župe. Pored Subotice, franjevci ovdje imaju i još šest filijala i to: Aljmaš, Jankovac, Miljkut, Topola Kanjiža i Senta.

Godine 1717. za vrijeme provincijala Petra Rolla subotičko franjevačko boravište je proglašeno rezidencijom, a prvim poglavarom Jerko Guganović.

5.1.3. Gradnja crkve

Kako je kapela u prizemlju tvrđave bila premalena za subotički puk, počelo se razmišljati o preuredbi tvrđave za crkvu. No, subotički kapetani Sučići su još stanovali u njoj. Provincijal Josip Bede uputio je 23. listopada 1723. godine molbu carskom namjesniku i zapovjedniku utvrđenja u Bačkoj Teodoru Desoillieru da se tvrđava preuredi u crkvu. Ubrzo, 6. prosinca iste godine stigao je potvrđan odgovor. U zimu 1724. godine subotički kapetani su se iselili iz tvrđave. Franjevci su započeli prikupljanje milodara za gradnju crkve. No, problemi, jer su već oko tvrđave bili izgradili brojne objekte, odgodili su početak radova sve do 1730. godine.

Dana 28. lipnja 1730. godine subotički franjevci i građevinar Matija Kajer sklopili su ugovor o preuređenju tvrđave i gradnji crkve. Radovi su počeli 1. srpnja, a temeljac novog svetišta je postavljen 22. rujna od strane o. Lovre Jankovića. No, građevinar Kajer je

¹⁶ Naziv "kuruc", "kuruci" prvobitno je označavao izbeglice i borce protiv habzburškog apsolutizma neposredno poslije Veselenjijevog ustanka. Kasnije je termin korišćen za Tekelijeve ustanike i pristalice protiv habzburških i socijalnih pokreta posle 1697. godine i, konačno, Rakocijeve ustanike 1703 - 1711. Među kurucima bilo je i nemađara, prije svega Slovaka, Rumuna, Rusina.

odugovlačio s gradnjom i stvarao probleme franjevcima i gradnja je potrajala sve do 1736. godine, međutim, Kajer je umro prije dovršetka crkve.

Dana 15. travnja 1736. godine, na nedjelju Dobrog Pastira, kaločki nadbiskup Gabrijel Patačić posvetio je crkvu u čast sv. Mihovilu. Tako je počeo život franjevačke crkve u Subotici.¹⁷

5.1.4. Oduzimanje subotičke župe franjevcima

Nadbiskup Gabrijel Patačić je 1738. godine izdao propise o vođenju župa. U svojim pohodima uvidio je da u franjevačkim samostanima se ne pridržavaju onih pravila koje je nadbiskup Patačić izdao. Konačno, nakon višegodišnjih nesporazuma franjevaca i nadbiskupa u Kaloči, 3. prosinca 1763. godine nadbiskup József Batthány, koji je istog ljeta obavio svoj kanonski pohod u Subotici, odlučuje da upravu subotičke župe preuzme biskupijski kler, no on već 31. prosinca iste godine povlači svoju odluku. Sljedećih deset godina nadbiskup Batthány je vodio borbu sa subotičkim Gradskim vijećem o preuzimanju župe. Čak je župa nuđena i pijaristima.¹⁸

Dana 3. ožujka 1773. godine u Suboticu su stigli kanonici Glaser i Gašljević da bi rješavali pitanje smještaja i prihoda novog župnika, svjetovnog svećenika. Unutarnji senat Grada je bio za, dok se Vanjski senat oštro protivio dolasku svjetovnog svećenika na čelo subotičke župe pozivajući se na carske povlastice. No, carica Marija Terezija je još 1754. godine donela odluku da se povjeravaju svjetovnim svećenicima, a Subotica je odolijevala gotovo dva desetljeća. Konačno nadbiskup Batthány i generalni vikar Kiss su došli 19. svibnja 1773. godine u Suboticu radi rješavanja pitanja subotičke župe. Istog dana je sklopljen ugovor između gradskog poglavarstva i nadbiskupa. Dogovor je pao župa Subotica (tada Sveta Marija) trajno se povjerava svjetovnim svećenicima, a za župnu crkvu je određena kapela sv. Roka.

¹⁷Usp. Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Kačić, Split, 1978., str. 41-43.

¹⁸ **Pijaristi** su članovi katoličkog reda, koji je osnovao španski redovnik Sveti Josip Calasan (1557-1648). Tačan naziv reda: *Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum* (Red Siromačnih Kleričnih Popova Milosrdnih Škola nazvanih po Božjoj Majci). Pijarističke škole takođe nazivaju i *Milosrdnim Školama*.

Usp. <https://sh.wikipedia.org/wiki/Pijaristi>

Dana 28.rujna 1754. godine, predvođeni kanonikom Glaserom u Suboticu su stigli župnik Stipan Ranić, te četvorica kapelana Pavao Mihaljević, Josip Potegić, József Maróczy i Stjepan Vilov. Župu su zvanični preuzeli 1. listopada 1754.godine, dok je 7. siječnja 1774. godine Marija Terezija je potvrdila ugovor grada i nadbiskupa.¹⁹

5.1.5. Franjevci – subotički učitelji

Franjevci su u Subotici bili utemeljitelji i voditelji škola. U Subotici su 1747. godine utemeljili gimnaziju i u njoj bili profesori i ravnatelji sve do 1881. godine. Prvi predavač u gimnaziji je bio o. Toma Porubski. Držali su gramatičku školu sve do 1778. Godine, a onda je ona preinačena prema *Ratio educationis*. U više navrata subotički samostan je bio franjevačko filozofsko učilište. To je bilo u nekoliko razdoblja od 1776. do 1839. godine.²⁰

5.1.6. U novoj provinciji

Na prekretnici stoljeća dokinuta je Salvatorijanska provincija (1900. godine), i subotički samostan je pripao provinciji sv. Ivana Kapristrana. Konačno su subotički i bački samostan bili u istoj provinciji. Nekako s dokidanjem provincije za gvardijana u samostan dolazi domaći sin Ivan Jesse Kujundžić. No, on ubrzo umire (1903. godine), gvardijanom postaje također domaći sin Silverije Lipošinović. Njega već 1904. nasljeđuje Bartol Kochan, koji će pokrenuti i voditi obnovu crkve.

Bartol Kochan je uz pomoć Gradskog poglavarstva koje odredilo 50000 kruna, krenuo u temeljitu obnovu crkve. Radovi su počeli 17. lipnja 1907. godine Crkva je proširena u obliku križa, a svetište je prošireno prema vrtu, te je podignut i drugi toranj. Uslijedila je i obnova unutrašnjosti crkve. Stari barokni oltar, zamijenjen je novim, isklesanim u Udinama od kararskog mramora. Kip sv. Mihaela izrađen je od *terra cotte*. Troškovi preuredbe crkve narasli su čak na 220000 tisuća kruna.

¹⁹Usp. Stjepan BERETIĆ, *Osnivanje i preuzimanje župa od biskupijskog klera*, u: *Zbornik predavanja znanstvenog skupa u Subotici 12-14. VIII 1986. povodom 300. obljetnice obnovljene crkvenosti među Hrvatima u Bačkoj*, Uredništvo kalendara „Subotička danica“, Subotica, 1987., str. 86-88.; Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Kačić, Split, 1978., str. 60-67.

²⁰Usp. Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Kačić, Split, 1978., str. 74-78.

Svečanu posvetu obnovljene franjevačke crkve obavio je 3. listopada 1909. godine nadbiskup dr. Gyula Várossy. Narednih godina su nabavljani sporedni oltari, koji su rađeni od istog materijala i u istom stilu. Tek 1912. godine konačno je dovršena unutarnja obnova crkve.²¹ Stari oltar je porušen, a od njega je ostala dobro očuvana i nedavno restaurirana glavna oltarna slika sv. Mihovila, te još neke manje slike.

5.1.7. Franjevci ponovno imaju župu

Dana 9. studenog 1920. godine kaločki nadbiskup Lipót Árpád Várady osnovao je župu sv. Mihovila, a franjevci su je preuzeli 5. siječnja 1921. godine. U župu ih je uveo dekan i bajmočki župnik Lénárd Hegedűs koji je će i primiti župu od franjevac 1933. godine. Župa sv. Mihovila nastala je dismembracijom istočnog dijela župe sv. Terezije Avilske, a obuhvaćala je istočni dio Subotice i Palić.

Nova zvona su nabavljena 1925. godine. Četiri zvona su izrađena u mariborskoj tvrtki Zvonglas. Najveće zvono ima 2300 kg i posvećeno je sv. Antunu Padovanskom. Najmanje zvono ima 625 kg i posvećeno je Bezgrešnoj.²²

Godine 1926. župa je dobila svoje filijale Palić, Segedinske vinograde i Halaške vinograde. S obzirom na prostor župa je imala i velik broj vjernika. Primjerice, 1925. godine²³ imala je 11930 vjernika, a 1930. godine 13240 vjernika sa filijalama.²⁴ Kada je župa predana biskupijskom kleru imala je 15187 vjernika.²⁵

Župa je odlukom sv. Stolice dokinuta 17. travnja 1933. godine. Apostolski administrator je svoju odluku donio 15. srpnja 1933. godine. Za isti teritorij apostolski administrator je osnovao župu sv. Petra s postojećim filijalama i povjerio je svjetovnim svećenicima. Prvi župnik ove župe je bio Michael Haltmayer.²⁶

²¹Usp. *Isto*, str. 95-99.

²²Usp. Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Kačić, Split, 1978., str. 101-102.

²³Usp. *Status personalis administraturae apostolicae Bačiensis 1925.*, str. 16.

²⁴Usp. *Status personalis administraturae apostolicae Bačiensis 1930.*, str. 8.

²⁵Usp. *Status personalis administraturae apostolicae Bačiensis 1934.*, str. 24.

²⁶Usp. Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Kačić, Split, 1978., str. 101.; *Schematismus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsensis ad annum Christi 1942.*, A Kalocsai érseki hatóság, Kalocsa, 1942., str. 259.

Župnici župe sv. Mihovila (1920.-1933.)²⁷

1920-1923 Josip Rukavina

1923-1930 Radoslav Kujundžić

1930-1931 Alfonz Andrašec

1931-1933 Klement Veren

Samostan je 1923. godine pripao Hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda. Tada je tadašnji gvardijan i župnik Josip Rukavina optirao za mađarsku provinciju i otišao u mohački samostan, a samostan je preuzeo Radoslav Kujundžić.²⁸ Za vrijeme II. svjetskog rata samostan je ostao u sastavu hrvatske provincije iako se ljetopis vodio na mađarskom, 1944. godine za vrijeme savezničkog bombardiranja samostan je doživio određenu štetu, a bogomolja župe sv. Petra, nastale od franjevačke župe je potpuno uništena.²⁹

Između dva rata samostan je imao i veliku karitativnu djelatnost. O. Bazilije Baligač, zvani pater Vazul, pokrenuo je 1923. godine Pučku kuhinju u tadašnjoj Kakaš-školi (danas škola za gluhonijeme) zajedno sa tadašnjim upraviteljem škole Milanom Todorovim. Kuhinja je nastojala pružati pomoć u obrocima sve do 1931. godine. O. Baligač se na razne načine skrbio za ovu kuhinju, te su u njoj mnogi Subotičani spasili svoj život. Sam o. Baligač je a svoj rad dobio i odlikovanje od tadašnje države.³⁰

Danas je subotički samostan matična kuća filijalnim kućama u Baču, Novom Sadu i Zemunu.³¹

²⁷Usp. Ante SEKULIĆ, *Franjevci u bačkom Podunavlju - Ferencsek Szabadkán*, u: *Franjevačka prisutnost u Subotici*, (uredili Andrija ANIŠIĆ – Katarina ČELIKOVIĆ), *Franjevački samostan u Subotici - Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“*, Subotica, 2001., str. 95. Radi se o popisu gvardijana, no usporedbom sa šematizmima Bačke apostolske administrature (*Status personalis 1925-1930*) utvrđeno je da su gvardijani bili i župnici.

²⁸Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Kačić, Split, 1978., str. 101. bilj. 562.

²⁹Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Kačić, Split, 1978., str. 106.

³⁰Usp. Tomo VEREŠ, *Što je crkva učinila za bijednike u Bačkoj? U spomen 100. obljetnice smrti biskupa Ivana Antunovića (1815-1888)*, u: Tomo VEREŠ: *Bunjevačko pitanje danas*, Subotičke novine, Subotica, 1997., str. 21-22.

³¹Usp. <http://www.ofm.hr/index.php/novosti/vijesti/274-premjestaji-nase-brace-tabula>. Pristupljeni 29. 7. 2014.

5.2. Bač

Bač je bio veoma ugledan, napredan grad. Jednom prilikom ga je posjetila i kraljica Elizabeta koja i obnavlja franjevački samostan 1370. godine. Nemiri i borbe, pratile su ovaj grad kroz njegovu dugu povijest. Vladanje kraljice Elizabete, pokrenulo je mnoge pobune. Pored borbe ko će vladati u Baču, i upravljati s njim, dolazi i turska opasnost koja sve više prijeti da će zauzeti i ovaj vrijedan grad. Bač je bio i mjesto sazivanja državnoga sabora koga saziva Matija Korvin, kralj. Ipak, zbog spriječenosti njegova dolska, sabor se održava u Budimu. XIX. Stoljeće je prekretnica u životu ovoga grada. Od tada sve prestaje biti usmjereno ka Baču, i grad polako gubi na svojoj važnosti.³²

5.2.1. Umjesto vitezova franjevci

Nakon što su templari ili vitezovi sv. Groba, tko god bio, napustili bačku crkvu ili samostan, mađarski kralj Andrija III. darovao je posjed franjevcima. Isto je potvrdio i novi kralj Karlo Robert Anjou, koji prvih godina svoje vladavine boravio u cistercitskoj opatiji Belae Fontis u Petrovaradinu. Franjevci su u Bač stigli ili 1301. ili 1302. godine, a pouzdano se zna da su pripadali Ugarskoj provinciji i konventualnoj grani reda sv. Franje.

Sredinom XIV. stoljeća Ugarska provincija je bila podijeljena na osam kustodija. Bač se nalazio u Srijemskoj kustodiji. Prema Vatikanskom kodeksu iz 1344. godine (ili Polyhroniconu), u Srijemskoj kustodiji pored samostana u Baču je još devet samostana. *Vyilach* (Ilok), *Ad sanctum Demetrium* (Mitrovica), *Rodna* (Tordinci), *Franecam vilam* (Mandelos), *Ad sanctum Ireneum* (Irig) *Zemlinium* (Zemun), *Monasterium Banum in metis Graeciae* (Banoštor), *Ench* (Indija) i *Rednich* (Vrdnik) Uz Bač se spominju i veća naselja Bojan (Bogjan, današnji Bođani) i Vajska.³³

³² Usp. Ante SEKULIĆ, *Franjevačka prisutnost u Subotici*, u: *Franjevci u Bačkom podunavlju*, Katolički institute za kulturu, povijest i duhovnost "Ivan Antunović", Subotica, 2001., str. 51-61.

³³ Usp. Paškal CVEKAN, *Franjevci u Baču*, Paškal Cvekan, Virovitica, 1985., str. 43-47.; Ante SEKULIĆ, *Drevni Bač*, Kačić, Split, 1978, str. 38-41.; Josip ŠPEHAR, *Franjevački samostan Bač. Kronološki pregled*, Franjevački samostan Sv. Marije u Baču, Bač, 2012., str. 23-24.

5.2.2. Sveci u Baču

Godine 1435. boravio je sv. Jakov Markijski, papinski inkvizitor u bačkim krajevima, boreći se s hustiskim hereticima. O tome svjedoči pismo kaločko-bačkog nadbiskupa Eugena od 4. prosinca 1436. godine. Zadržao se u Bačkoj sve do 1444. godine.

Desetljeće kasnije u Baču je 1456. godine sv. Ivan Kapistran imao sastanak prije bitke u Beogradu sa Jankom Hunyadijem, gdje je sakupljao vojsku na poziv nadbiskupa Rafaela.³⁴

5.2.3. Gradovrški franjevci u Baču

Godine 1688. u Bač zajedno sa narodom dolaze i četiri franjevca iz samostana Gradovrh kraj Tuzle. Oni su odmah osposobili negdašnju franjevačku crkvu, a za vrijeme Turaka Sulejman-hanovu džamiju, a uz crkvu su podigli i dio današnjeg samostana. Već 1688. godine. Bač postaje župa. Godine 1699. uspostavljen je i pravi samostan, a naredne godine održan je i kapitul Bosne Srebrene.

U slijedećem desetljeću (napose 1703.-1711. godine) Bač je teško stradao. Kuruci koji su bili kalvini teško su poharali Bač, oštetili su samostan i devastirali drevnu tvrđavu u Baču. Dijelom su franjevci otišli u srijemske samostane, a najveći dio je prešao u Vukovar gdje su se nazivali „bački samostan sv. Marije u Vukovaru“. Iako je već 1711. godine gvardijan Marko Dragojević započeo obnovu, tek 1715. godine franjevci se trajno vraćaju u Bač. Novicijat u Baču je bio od 1716. do 1728.

Bački franjevci su pastoralno brinuli ne samo o Baču već o gotovo svim podunavskim mjestima južnije od Sombora.³⁵

³⁴Usp. Josip ŠPEHAR, *Franjevački samostan Bač. Kronološki pregled*, Franjevački samostan Sv. Marije u Baču, Bač, 2012., str. 24-25.

³⁵Usp. Stjepan BERETIĆ, *Osnivanje i preuzimanje župa od biskupijskog klera*, u: *Zbornik predavanja znanstvenog skupa u Subotici 12-14. VIII 1986. povodom 300. obljetnice obnovljene crkvenosti među Hrvatima u Bačkoj*, Uredništvo kalendara „Subotička danica“, Subotica, 1987., str. 80-81.; Franjo Emanuel HOŠKO, *Slavonska franjevačka ishodišta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., str. 207-208.

5.2.4. Radosna Gospa Bačka

Slika Radosne Gospe Bačke je dospjela u Bač iz gradovrškog samostana koncem XVII. stoljeća, odnosno 1688. Na slici koja se i danas čuva u hodniku bačkog samostana piše: „Siju ikonu napisa Dima pisar, od stvaranja svijeta 7193, od rođenja Kristova 1684. godine Bog sa prosti.“ Ikona je spoj radosne i trpeće Gospe.³⁶

5.2.5. Preuzimanje župe

Odnosi franjevačke župe i nadbiskupa u Kaloči su bili dobri. 29. prosinca 1765. godine generalni vikar Kiss sa pratećom i dvojicom kapelana Stipanom Ranićem i Imreom Győrijem dolazi u Bač da preuzme župu od posljednjeg franjevca-župnika Ilije Sove. Prvim danom 1766. godine župom u Baču osobno upravlja sam nadbiskup József Batthányi po svojim kapelanima. No, oduzimanje župe su bolno prihvatili i puk i franjevci.³⁷

5.2.6. Bački samostan u XX. stoljeću

Nakon I. svjetskog rata i osnutka kraljevine SHS dolazi do utemeljenja Bačke apostolske administrature 1923. godine. Iste godine bački samostan ulazi u sastav Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda. Godine 1936. tadašnji gvardijan Radoslav Kujundžić započeo je obnovu samostanske crkve. Pronađene su tri stare slike i jedna malo oštećena freska.³⁸ Već godinama u bačkom samostanu djeluje samo po jedan franjevac.

³⁶Usp. Josip ŠPEHAR, *Franjevački samostan Bač. Kronološki pregled*, Franjevački samostan Sv. Marije u Baču, Bač, 2012., str. 43-45.

³⁷Usp. Stjepan BERETIĆ, *Osnivanje i preuzimanje župa od biskupijskog klera*, u: *Zbornik predavanja znanstvenog skupa u Subotici 12-14. VIII 1986. povodom 300. obljetnice obnovljene crkvenosti među Hrvatima u Bačkoj*, Uredništvo kalendara „Subotička danica“, Subotica, 1987., str. 82.

³⁸Usp. Paškal CVEKAN, *Franjevci u Baču*, Paškal Cvekan, Virovitica, 1985., str. 72-73.

5.3. Sombor

Franjevci su u Sombor došli negdje oko 1580. godine. Još u tursko dobro uspjeli su sagraditi kapelu sv. Franje. Godine 1668. vjernici Sombora, Baje i Bajmoka pišu Propagandi da su njihovi dušobrižnici oduvijek bili franjevci iz samostana u Olovu. Franjevci su stalno nastanjeni u Somboru od 1686. godine, a godinu kasnije i Turci su napustili Sombor. Franjevci su novu crkvu gradili između 1717. i 1719. godine ali nije poznato kome je bila posvećena. Matice se povremeno vode od 1715. godine. Somborska župa je obnovljena 1718. godine. Tek je nadbiskup Gabrijel Patačić 1743. godine položio kamen temeljac za novi samostan.

Dana 24. lipnja 1752. godine generalni vikar Kiss je položio kamen temeljac za novu crkvu, posvećenu Presvetom Trojstvu. Crkva je građena sve do 1772. godine. U Somboru je bila franjevačka rezidencija, a 1750. godine postaje konventom.

Dana 15. rujna 1781. godine donesena je odluka da župu Sombor preuzmu svjetovni svećenici što je i učinjeno 1. studenog iste godine kada je novi župnik Stjepan Jagodić uveden u službu u kapeli sv. Roka na groblju. Pet godina kasnije 9. lipnja 1786. godine carski povjerenik Ivan Bacho raspustio je samostan u Somboru i oduzeo somborskim franjevcima i crkvu i samostan. Samostan su podijelili župa i županija, a franjevci su dobili odštetu u iznosu od 30000 forinti. Franjevci iz samostana u Somboru su otišli u Baju. Tako su somborski franjevci prošli najteže u odnosu na Suboticu i Bač.³⁹

³⁹Usp. Stjepan BERETIĆ, *Osnivanje i preuzimanje župa od biskupijskog klera*, u: *Zbornik predavanja znanstvenog skupa u Subotici 12-14. VIII 1986. povodom 300. obljetnice obnovljene crkvenosti među Hrvatima u Bačkoj*, Uredništvo kalendara „Subotička danica“, Subotica, 1987., str. 92-95.;

5.4. Novi Sad

Franjevci su u Novom Sadu (tada Petrovaradinski Opkop) djelovali još u XVIII. stoljeću, prelazeći Dunav iz svog samostana sv. Franje u Petrovaradinu i vodeći brigu o prekodunavskim katolicima.⁴⁰

Današnja franjevačka kuća u Novom Sad nastala je za vrijeme II. svjetskog rata. Ideja se rodila u mađarskoj provinciji sv. Ivana Kapistrana još u jesen 1941. godine. Već iduće godine u Novom Sadu su već trojica franjevaca. Iste 1942. godine, riješeno i pitanje kuće. Gajdobranski župnik Mathhias Léh je darovao provinciji kuću u Novom Sadu. Konačno, na Svijećnicu, 2. veljače 1943. godine obavljeno je useljenje u kuću i blagoslov kapele posvećene sv. Ivanu Kapistranu, koju je obavio umirovljeni vojni ordinarij Mađarske István Uzdóczy-Zadravec, također član provincije.⁴¹

Pri kraju rata dva člana novosadske franjevačke kuće postradali su od ruku partizana. Krizosztom Köröszts i Kristóf Kovács odvedeni su 23. listopada 1944. godine na Ratni otok kod Novog Sada, te su tu i mučenički stradali između 24. i 25. listopada. U listopadu 2011. godine kardinal Péter Erdő, ostrogonski nadbiskup, otvorio je biskupijski postupak za proglašenje blaženim ukupno sedmorice franjevaca stradalih za vrijeme komunizma između 1944. i 1954. godine među kojima su i novosadski franjevački mučenici.⁴²

Godine 1956. samostan je postao članom provincije sv. Ćirila i Metoda. Iako, prostorno mali, ovaj franjevački samostan je razvio bogatu duhovnu i izdavačku djelatnost tokom godina svoga postojanja. Danas je on poznat po izdavačkoj kući *Agapé* koju je osnovao Károly Harmath 1982. godine, a do 1991. godine ona je djelovala kao mađarski ogranak Kršćanske sadašnjosti. U samostanu su još djelovali Antun Ašiku⁴³, Petar Pletikosić⁴⁴, te poznati bibličar Tadej Vojnović.⁴⁵

⁴⁰Usp. Robert SKENDEROVIĆ, *Franjevci*, u: *Leksikon podunavskih podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*. 7, Dž-F, (glavni urednik Slaven BAČIĆ), Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 2007., str. 99.

⁴¹Usp. http://www.ofmns.org.rs/index_files/Onama.htm. Pristupljeno 29.7.2014.

⁴²Usp. Tomislav VUKOVIĆ, *Mučenja i ubojstva*, u: *Hrvatska riječ*, br. 285 od 29. kolovoza 2008., 34.; Tomislav VUKOVIĆ, *Umirali od iscrpljenosti i izgladnjelosti*, u: *Hrvatska riječ*, br. 286 od 5. rujna 2008., 34.

⁴³Usp. *Schematismus cleri Apostolicae Bačiensis Administraturae (ABA) Ad annum Christi 1961*, Bačka duhovna oblast u Subotici, Subotica, 1961., str. 33.

⁴⁴Usp. *Schematismus primus Dioecesis Suboticanae ad annum Domini 1968 qui est annus foundationis Dioecesis*, Biskupski ordinarijat, Subotica, 1968., str. 176.

⁴⁵Usp. http://www.ofmns.org.rs/index_files/Onama.htm. Pristupljeno 29.7.2014.

6. ZNAMENITI FRANJEVCI IZ BAČKE

6.1. Mihajlo Radnić

Mihajlo (Mijo) Radnić rođen je u Kaloči, između 1630. godine i 1636. godine. Mnogi su smatrali da je bio rođen u Baču, jer se potpisao kao Bačanin, Fra Mihaylo Radnich Bacanin ili Fr. Michael Radnich a Backa, zapravo se radi pojmu Bačvanin, odnosno iz Bačke. Neki ga čak smatraju rodom iz Olova, no on je samo bio gvardijanom tamošnjeg samostana. Postojala je sumnja da je Kaloča u vrijeme pisanja o Radniću bila mađarsko mjesto, no ona je prije nadbiskupa Gabrijela Patačića bila hrvatsko mjesto, pa tako i u vrijeme Radnićevog rođenja.

Godine 1666. postao je gvardijanom olovskog samostana protiv volje samostanske zajednice i tu ostao sve do 1669. godine. Potom je čak u četiri mandata bio gvardijanom budimskog samostana, posljednji put između 1702. godine i 1705. godine. Radnić je umro u Budimu ili 1704. godine ili 26. listopada 1707. godine.

Bio je učen čovjek, a Leopold I. ga je imenovao i dvorskim teologom. No, u svojoj provinciji Bosni Srebrenoj nije bio baš na glasu radi svog temperamenta, što ga je koštalo čak imenovanjem za generalnog definitora reda u Toledu 1682. godine. Živio je burno i naporno. O sebi, Radnić u Rimu 1686. godine piše: „Životarimo samo na časove, držeć sveder smrt u ustima, te se sakrivamo danju i noću po špiljama i pećinama.”⁴⁶ Često je kao provincijal (1685.-1690. godine) izbivao izvan provincije, a tada je posve stradao puk i pomanjkala redovnička stega u provinciji.

Od njega su nam danas ostala dva pisana djela. Oba imaju preko 400 strana i oba su tiskana u Rimu 1683. godine u tiskari Kristifora Dragondellija. Spominje se da je još napisao dva ili tri djela, ali ona nisu sačuvana. Prvo djelo je *Razmiscglagna pribogomiona od gliubavi Boxye. Medeitationes devotissimae amoris Diuini Sloxenam i izuagena u Jezzik Slouinski Bosansky, iz suetoga Pisma, i razlikye izkuscanie Naucitegla, i pissaca po Fra Mihaylu Radnichu Bacaninu*, a drugo prijevo djela Didaka Stelle *De contemptu mundi*, a nosi naslov *Pogargjegne izpraznosti od svieta u tri diela razdjeglano, sloxeno i izvadjeno u jezik*

⁴⁶ Ivan KUJUNDŽIĆ, *Fra Mihajlo Radnić*, u: *Subotička danica. Kalendar za 1986. god.*, Župni ured sv. Terezije Avilske, Subotica, 1985., str. 193.

Slovinski Bosanski iz s. Pisma i razlikieh izkuscanieh naucsitegla i pisaca po Fra. M. Radnichu.

Radnić za svoje vrijeme upotrebljava izraze koje koriste i drugi hrvatski pisci toga razdoblja, često miješa ikavicu sa iekavicom. Dičio se svojim „ilirskim” jezikom. Spada u najveće pisce i likove među bunjevačko-šokačkim Hrvatima.⁴⁷

6.2. Ivan Jesse Kujundžić

Ivan Jesse Kujundžić rođen je u brojnoj subotičkoj porodici Kujundžić, 23. listopada 1848. godine. Nakon osnovne škole i gimnazije stupio je u franjevački red 1865. godine. Nakon novicijata i svršene bogoslovije zaređen je za svećenika 27. studenog 1873. godine u Temišvaru, a mladu misu je imao 8. prosinca iste godine u subotičkoj crkvi sv. Mihovila.

U provinciji je vršio razne dužnosti. Najprije je bio profesorom klasičnih jezika na franjevačkim gimnazijama u Gyöngyösu i Szolnoku, a potom punih dvanaest godina profesorom filozofije i teologije na franjevačkoj bogosloviji. Bio je i definitor provincije. Bio je gvardijanom u , te je tokom reforme reda i posao gvardijanom u Subotici.

Tokom boravka u Subotici uključio se u krug kulturnih radnika, bunjevačkih preporoditelja na čelu sa političarima Lazom i Agom Mamužićem, te svećenicima Pajom i Ilijom Kujundžićem. Puno je pisao u časopisu *Neven*, te u kalendaru *Subotička Danica*, pod pseudonimom Brajanović i Stari rodoljub.

Umro je prerano u 55. godini 17. travnja 1903. godine. Na mjestu gvardijana ga je naslijedio također subotičanin Silverije Lipošinović.⁴⁸

⁴⁷ Usp. Ivan KUJUNDŽIĆ, *Fra Mihajlo Radnić*, u: *Subotička danica. Kalendar za 1986. god.*, Župni ured sv. Terezije Avilske, Subotica, 1985., str. 191-196.

⁴⁸ usp. O. Ivan Jesse Kujundžić, u: *Subotička Danica. Kalendar za 1992. god.*, Institut „Ivan Antunović” u Subotici, Subotica, 1992., str. 29.; *Schematismus almae provinciae S. Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S. P. Francisci in Hungaria ad annum Christi MCMII.*, Budapest, 1901., str. 29, III.

6.3. Radoslav Kujundžić

Radoslav (Gaudencije) Kujundžić rođen je 4. rujna 1893. godine na verušičkom salašu u okolini Subotice. U franjevački red je stupio 1910. godine stupivši u novicijat u Pečuhu. Teologiju je studirao u Gyöngyösu. Za svećenika je zaređen 6. lipnja 1916. godine

Prva služba mu je bila u Mohaču, da bi potom 1918. godine. Došao u u rodni grad gdje je ostao do 1930. godine. U Subotici je bio gvardijanom od 1923. godine nakon optiranja dotadašnjeg poglavara Josipa Rukavine za ugarsku provinciju, gdje je ujedno bio i upravitelj tadašnje župe sv. Mihovila. Nakon Subotice godinu dana je bio u Vukovaru, a potom je od 1931. godine. Do 1942. godine bio poglavarom drevnog samostana u Baču gdje je obnovio crkvu. Potom je tri godine ponovo bio u Vukovaru. Boravio je u Cerniku, te ponovno u Baču i Vukovaru. Još je u dva mandata (1945.-1954. godine i 1957.-1969. godine) bio gvardijanom u Subotici.

Godine 1975. se vratio u Subotički samostan gdje je ostao do svoje smrti. 8. lipnja 1986. godine. Proslavio je veliki jubilej 75. obljetnicu redovništva i 70. obljetnicu svećeništva. Gotovo je fra Radoslav osam desetljeća služio svom narodu.⁴⁹

6.4. Beato Bukinac

Stjepan Bukinac rođen je u Baču 30. Kolovoza 1912. godine. U franjevački red je stupio 1927. godine i dobio ime Beato. Potom je nastavio je školovanje, te je pred ređenje studirao u tirolskom mjestu Schwaz. Za svećenika je zaređen 29. lipnja 1936. godine, a 9. kolovoza je slavio misu u rodnom Baču.

Poglavarstvo provincije sv. Ćirila i Metoda šalje mladog Bukinca na izobrazbu u Rim na kolegij *Antonianum*. Studij je završio 1940. godine obranom doktorske disertacije o djelovanju franjevaca za vrijeme seoba hrvatskog naroda tijekom XVI. i XVII. stoljeća, pod nazivom *De activitate franciscanorum in migrationibus populi Croatici saeculis XVI et XVII*. Radi se o prvoj znanstvenoj raspravi o bačkim Hrvatima.

⁴⁹ AL-BE, *Jubilej o. Radoslava Kujundžića. 75. godišnjica redovničkih zavjeta i 70. godišnjica misništva*. u: *Subotička danica. Kalendar za 1987. god.*, Župni ured sv. Terezije Avilske, Subotica, 1986., str. 155.

Nakon povratka sa studija Bukinac je bio na službi u Karlovcu kao gimnazijski kateheta, a potom i profesor u učiteljskoj školi. Godine 1944. postao je vojnim svećenikom vojske nezavisne države Hrvatske. Dolaskom partizana je uhićen i strijeljan vjerojatno sa gvardijanom Rikardom Ribićem. Ubijen je potajno najvjerojatnije, 29. lipnja 1945. godine na devetu obljetnicu svoga ređenja, nakon uhićenja početkom svibnja. Grob mu nije poznat.⁵⁰

6.5. Ostali znameniti bunjevački i šokački franjevci

Značajan trag ostavili su brojni franjevci rođeni na bačkoj zemlji u u bunjevačkoj grani.

Emerik Pavić (1716.-1780. godine) je bio pjesnik, pisac i povjesničar, a rođen je u Budimu kao Ivan Pavić. Školovao se u Baču. Službovao je u Osijeku, Baji i Budimu. Napisao je *Nadodanje glavnih događaja Razgovoru ugodnom narodna slovinskoga, nedavno na svitlost danomu* (Pešta, 1768. godine), *Flos medicinae* (Pešta, 1768. godine), *Molitvena knjiga* (Budim, 1769. godine), te povijesno djelo *Ramus viridantis olivae in arcam militantis ecclesiae relatus* (Budim, 1766. godine).

6.6. Nikola Milašin

Krsnim imenom Bartol, rođen 1. svibnja 1736. godine u malom bačkom selu Čavolj. Školovao se u Baji, Kečkemetu, Segedinu i Budimu. U franjevački red je stupio u Radni, velikom Gosipnom svetištu, danas u Rumunjskoj. Za svećenika je zaređen 1760. Nastavio je studij u Firenci, a potom je bio profesor filozofije u Lodiju kraj Milana. Službovao je i kao vojni kapelan carske vojske. 1890. Imenovan je i posvećen za biskupa u Stolnom Biogradu. Ovdje je osnovao sjemenište i bogosloviju. Umro je 2. srpnja 1811. godine.

⁵⁰ usp. *Fra Beato Bukinac*, u: *Subotička Danica. Kalendar za 1989. god.*, Župni ured sv. Terezije Avilske, Subotica, 1988., str. 21.; Anto BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Martyrium Croatiae d.o.o., Zagreb, 2007.,str.116.

6.7. Stjepan Vilov

Hrvatski jezikoslovac i svećenik (Budim, potkraj XVII. st. – Budim, 5. XI. 1747. godine). Pripadao je franjevačkomu redu i budimskom kulturnom krugu, gdje je na franjevačkom visokom učilištu predavao filozofiju i dogmatsko bogoslovlje te je bio u tri navrata gvardijanom franjevačkoga samostana. Postigao je naslov jubilarnoga lektora te postao doživotnim dekanom budimskih visokih škola. Predavao je i na visokom bogoslovnom učilištu u Osijeku od 1724. do 1729. godine. Pisao je teološke traktate i priručnike na latinskom jeziku. Njegovo je najznačajnije djelo na hrvatskome rasprava u dijaloškom obliku *Razgovor prijateljski među kerstjaninom i ristjaninom* (1736. godine), koja sadrži tri *Opomene*, tj. naputke za bilježenje pojedinih glasova. U njima je pokušao prevladati dvojni uporabu talijanskog i mađarskog grafičkog sustava kakva je tada bila raširena na tlu Slavonije i među podunavskim Hrvatima te je za afrikate predložio rješenja: cx-dž, ch-ć, gj-đ, lj-lj, nj-nj, ss-š, x-ž. Njegova se grafijsko-pravopisna rješenja smatraju dragocjenim prinosom u pokušaju stvaranja jedinstvenoga pravopisa na hrvatskom području u XVIII. st. Ostala djela: *Rasprava o jednom i trojnom Bogu* (*Tractatus de Deo uno et trino*, 1727/28), *O Svetom pismu* (*De sacra Scriptura*, 1735/36).⁵¹

6.8. Silverij Lipošinović

Ovaj također znameniti subotički franjevac mi je osobito drag jer je rođen na teritoriji moje župe. Završio je gimnaziju u Subotici te se pridružuje franjevačkom redu 1868. godine. nakon svećeničkog ređenja koje je bilo 1873. godine, pastoralno djeluje u Našicama i Vukovaru, te u Šarenggradu 1892. godine kao župnik. Zadnje dane svojega života proveo je u subotičkom samostanu, te ovdje i umire 1907. godine.⁵²

⁵¹ <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64680>

⁵² Usp. Robert SKENDEROVIĆ, Sudjelovanje slavonskih franjevaca u nacionalnom pokretu podunavskih hrvata tijekom 19. i početkom 20. stoljeća, *Scrinia slavonica* 6 (2006.), 205-206.str.

6.9. Fra Fabijan Peštalić (1845.-1909.godine)

Ovaj, također znameniti hrvatski, bački, franjevac, rođen je u Vaškutu kraj Baje. Gimnaziju također završava u Baji i 1863. godine odlučuje da se pridruži franjevačkom redu. Godine 1869. fra Fabijan je održao svoju mladu misu u rodnom Vaškutu. U Baču kao učitelj proveo je deset godina. U Šarenggradu kao gvardijan i župnik djeluje i radi 11 godina. Mjesta u kojima je još služio Bogu i ljudima su: Vukovar, Našice, Slavonski Brod, Mohač, Ivanić Kloštar, Virovitica, Čakovec. U Zemunu 1909. godine, otišao je pred Gospodinovo lice.⁵³

6.10. Fra Lovro Lipovčević

Ovaj franjevac je najmanje poznat i o njemu pronalazimo najmanje povijesnih podataka. Ipak, smatra se velikim domoljubom, te ga Ivan Antunović osobito hvali kao franjevac koji se zalagao za jačanje identiteta bunjevačkih Hrvata. Ono što je o njemu poznato jest da je kao franjevac služio Slavoniji, Baranji i Bačkoj. Jedino djelo koje imamo kao njegovo autorsko jest spomenica fra Solanu Krkvariću koju objavljuje u Budimiu 1875. godine.⁵⁴

6.11. Fra Stipan Vujević (1857.-1905.godine)

Fra Stipan pristupa franjevačkom redu 1857. godine, a svećeničko ređenje ima 1861. godine. Deset godina radi kao učitelj u pučkoj školi u Baču. Službu gvardijana samostana obavlja u samostanima u Požegi, Našicama, Vukovaru, Cerniku i Slavonskom Brodu. Iako je službe imao u Slavoniji, bio je jako povezan sa djelovanjem bunjevačkih Hrvata u Bačkoj. Tu vezu održavao je kao aktivni suradnik novina Bunjevačko-šokačkih. Ono što čitamo iz zanimljivosti njegova života, kada je prilikom dolaska hrvatskoga bana Hedervaryja na svečanom ručku umjesto da je uputio zdravicu banu on je nju uputio domaćici. Taj njegov stav je jasno pokazivao njegovo mišljenje o ondašnjim političarima i njihovom utjecaju.⁵⁵

⁵³ Usp. *Isto* 206.str.

⁵⁴ Usp. *Isto* 205.str.

⁵⁵ Usp. *Isto* 205.str.

7. ILIRSKI POKRET KAO POVEZNICA SURADNJE IZMEĐU BUNJEVAČKIH I SLAVONSKIH FRANJEVACA

Ovaj pokret, koji traje od 1830.-1843. godine, imao je za cilj da ujedini svo kulturno i političko djelovanje južnih Slavena. Za podunavske Hrvate ovaj pokret nije bio neko veliko iznenađenje jer su hrvatski franjevci propovijedali i prije početka Ilirskog pokreta. Kao dokaz da bunjevački Hrvati nisu zanemareni imamo dokaz djelo fra Grge Čevapića. On u svojoj drami „Josip, sin Jakoba patriarke“ u biblijsku priču uvodi i južnoslavensko zajedništvo navodeći da u ilirsko kolo ulaze „Dalmatinci, Kranjci, Istrijanci, Bunjci Podunavci, Kotorčani, Srimci i Slavonci“ gdje možemo vidjeti da nije zaboravio bačke Hrvate. Postoje još mnoga njegova djela i književno stvaralaštvo gdje možemo zaključiti da je odigrao veliku ulogu u očuvanju nacionalnog identiteta podunavskih Hrvata.⁵⁶ Književno stvaralaštvo fra Grge Čevapića zapravo ujedinjuje i povezuje sve Hrvate, i one koji su živjeli i radili u Podunavlju. Upravo na tom području, značajnu ulogu su imali slavonski franjevci. Ilirski pokret u Podunavlju razvija se paralelno kao u Hrvatskoj i ostavlja neizbrisiv trag na ovom području. Osim fra Grge Čevapića, značajnu ulogu su imali i fra Marijan Jaić i fra Kajo Agjić. Od posebnog značaja je djelo fra Kaje Agjića. Autor je nekoliko pjesmarica i molitvenika na hrvatskom jeziku i na taj način povezuje hrvate u Hrvatskoj i Podunavlju. On u svoju pjesmaricu uvrštava sve pjesme „Bajske pjesmarice“ koju je objavio bunjevački franjevac fra Petar Lipočević, 1786. godine. Ova dva franjevca, Jaić i Agjić, nastojali su širiti Ilirski pokret u ugarsko Podunavlje. To se može vidjeti iz pisma koje je fra Agjić uputio Ljudevitu Gaju, 24. svibnja 1836. godine. On u svojem pismu govori kako postoji opasnost da u Bačkoj više nitko ne govori hrvatski jezik. Osobito ga je bilo strah mađarizacije i da se ta slika može dogoditi i u Slavoniji.

Svo ovo nastojanje slavonskih franjevaca pokazuje da su tridesetih godina 19. stoljeća, pokušavali ilirski pokret proširiti među podunavskim Hrvatima. Među onima koji su najviše prihvatili ilirski pokret, i zapravo gdje se pokazao uspjeh slavonskih franjevaca, su upravo bunjevački hrvati. Zahvaljujući ilirskom pokretu, slavonskim franjevcima, osobito

⁵⁶ Usp. *Isto* 201.str.

fra Marijanu Jaiću i fra Kaji Agjiću, i danas postoji velika nacionalna svijest među bačkim Bunjevcima. I pored političkih pritisaka, korišteni te svijesti i dalje postoje.⁵⁷

Ostali podunavski Hrvati nisu imali tako snažan pokret kao što su to imali Bunjevci Hrvati, s toga su se ostale skupine podunavskih Hrvata uglavnom oslanjali na pokret kojeg su predvodili bački Hrvati sa svojim središtima u Baji, Somboru i Subotici. Bajski samostan kao jedno od središta pokreta bio je glavno uporište za studij filozofije i teologije. Ovdje su se školovali bunjevački i slavonski franjevci. Trojica redovnika, danas poznata po toj školi i tom samostanu su: Narcis Hutović (1800.-1836. godine), Marcelin Dorić (1806.-1853. godine), Fabijan Čulić (1807.-1869. godine). O Narcisu Hutoviću se vrlo malo zna jer je preminuo vrlo mlad. Međutim, druga dvojica franjevca su bili vrlo bliski sa Agjićem te ne samo da su bili u istom redu, nego su nastojali širiti nacionalnu svijest kako u samoj Slavoniji, a tako i na prostoru Podunavlja.⁵⁸

7.1. Fra Marcelin Dorić

Među onima koji su sudjelovali i dali svoj doprinos kako u Slavoniji, a osobito u Podunavlju i među bunjevačkim Hrvatima, bio je fra Marcelin Dorić. On je zajedno sa Agajićem u Baji pohađao bogoslovnu školu od 1825. godine do 1827. godine. Bunjevci u ovo vrijeme su bili poprilično mađarizirani. S toga su ga hrvati u Bačkoj dočekali kao velikog preporoditelja kako na području duhovnosti, a isto tako na području nacionalnosti i posvješćivanja pripadnosti hrvatskom narodu. Fra Dorić je vrlo simpatizirao Ilirski pokret. Dokaz za simpatiziranje pokreta i dokaz za veliku nastrojenost da se pomogne bačkim Bunjevcima pronalazimo u spomenici „*Mnogopoštovanom ocu Marcelinu Doriću od strane Bačvanah*“, a koju daje tiskati u Zagrebu 1847. godine poznati bački franjevac fra Fabijan Čulić. Sve ovo do sada rečeno, jasno pokazuje da su se slavonski i bački franjevci zajedničkim snagama trudili očuvati i sačuvati narodni jezik i učvrstiti nacionalnu svijest bačkih Hrvata.⁵⁹

⁵⁷ Usp. Isto 200-202.str.

⁵⁸ Usp. Isto 203.str.

⁵⁹ Usp. 203.str.

8. POVIJEST HRVATSKE PROVINCIJE SV. ĆIRILA I METODA OD PRED TURSKOG DOBA DO DANAŠNJIH DANA

8.1. Dolazak franjevacu u Hrvatsku

Povijest franjevačke provincije svetog Ćirila i Metoda, prema mnogim pričama, seže još u doba djelovanja i života svetoga Franje. Kako nema pisanih svjedočanstava o tome, u narodu su nastajale legende kako je otac Franjo, boraveći u raznim gradovima u Hrvatskoj, baš on osnivaio samostane i započinjao djelovanje njegove braće u hrvatskom gradovima.

Ipak, postoji pisani trag što se tiče osnivanja ugarsko-hrvatske provincije. Pisani tragovi kažu da na generalnom kapitulu u Asizu, 1217.godine, dolazi do osnivanja Ugarske provincije, te kao njen voditelj *fra Johanes*. To je sve bio početak osnivanje, tkz. „Ugarske provincije“. Nekoliko franjevacu iz Italije se uputilo u tu provinciju 1219. godine, međutim, vrlo razočarani ondašnjom situacijom, vraćaju se nazad u Italiju. Na početku djelovanja Provincije, nije bilo izgrađenih samostana u Hrvatskoj niti u Ugarskoj. U Ostrogonu franjevci koji su došli iz Njemačke osnivaju samostan 1229. godine, i taj samostan i grad Ostrogon postaje sjedište Ostrogonске provincije.

Godine 1232. i 1233., dolazi do osnivanja Slavonske provincije u koju spadaju primorski i dalmatinski samostani. Kako su se samostani sve više odvajali od „Ugarske provincije“ u samostalne provincije, tako su slavonski samostani jedno vrijeme ostali u „ugarskoj“ provinciji te sada imamo barem malu sliku onoga što će se dogoditi 1900. godine sa osnivanjem provincije svetog Ćirila i Metoda.⁶⁰

8.2. Slavska provincija sv. Serafina

Provincija je bila veoma uspješna. Već 1260. godine, provincija ima 22 samostana podijeljena u četiri kustodije. Godine 1390., osniva se i peta kustodija, Dračka. Provincija je 1393. godine promijenila ime u Provinciju svetoga Jeronima u Dalmaciji. Zanimljiva je činjenica da je ova Provincija, kada je promijenila ime u sv. Jeronim, slijedila

⁶⁰ Usp. VITOMIR BELAJ, Razvoj franještva na području Hrvatske franjevačke provincije sv.Ćirila i Metoda, u: Franjevci Hrvatske provincije sv.Ćirila i Metoda, Zagreb 1992., str.17-18.

konventualsku struju, samostani koji su slijedili opservatizam, 1477. godine izdvajaju se u posebnu vikariju sv. Jeronima u okviru Provincije. Podjela Reda koja se događa 1517. godine, donosi činjenicu da je matična provincija ostala konventualska, a opservatorska vikarija postala samostalnom provincijom. Jeronimska provincija je dala svece koji se i danas časte: sv. Nikola Tavelić i papa Nikola IV.⁶¹

8.3. Provincija ugarskoga kraljevstva

Ova Provincija, također je u svojim počecima, bilježila veoma veliki rast. Na početku svoga djelovanja, ona ima sedam kustodija i 25 samostana. Područje gdje su bili hrvati, jesu kustodije Zagrebačka, Pečuška i Srijemska. Što se tiče naših područja, franjevci po svome dolasku, nisu odmah počeli osnivati velike samostane i kustodije. Potrebno je bilo da red ojača, prije svega brojčano. Postoje podaci o samostanskoj zajednici u Zagrebu, Varaždinu, Pečuhu, Virovitici i Požegi. Svi ovi samostani su osnovani u 13.stoljeću. Samostani u Našicama, Koprivnici, Kostajnici, Grabovniku, Šegežu i Đurđevcu nastaju krajem 13.stoljeća. Zagrebačka kustodija obuhvaćala je samostane u Zagrebu, Virovitici, Našicama, Požegi, Grabovniku, Đurđevcu i Kostajnici. Kustodija je bila uređena u 13.stoljeću.

8.3.1. Zagrebačka kustodija

Ovu kustodiju su obuhvaćali gradovi: Zagreb, Virovotica, Našice, Požega, Grabovnik, Đurđevac i Kostajnica. Ovakvo stanje je bilo u 13.stoljeću, dok u 15.stoljeću dolazi do formiranja samostana kraj Valpova, u Seglaku, i u 16.stoljeću postoje samostani u Podgrađu kod Siska, i u samome Sisku.

⁶¹ Usp. *Isto* str.18.

8.3.2. Pečuška kustodija

Ovu kustodiju su obuhvaćali samostani u sljedećim gradovima: Varaždin, Pečuh, Šegežd i Koprivnica. Kasnije dolazi do izgradnje još samostana u Falkošu 1343.godine (Mađarska), Semenju 1351. godine, Ludbregu 1373. godine, Kanjiži 1428. godine, Ormožu 1495. godine.

8.3.3. Srijemska kustodija

Kustodija o kojoj postoji najmanje povijesnih podataka, jeste srijemska kustodija. Središnji samostan ove kustodije jeste u Baču. Zanimljivo je da se taj samostan, podignut 1301. godine, uopće ni ne nalazi u Srijemu, a pripada ovoj kustodiji. Samostani koji također pripadaju ovoj kustodiji jesu u Iloku, Tordincima, Mandelosu, Banoštoru, Zemunu i Vrdniku. Postoji mišljenje da su ovi samostani osnovani na početku 14.stoljeća, zaslugom Karla Roberta (1301.-1342. godine), nećaka Ljudevita Anžuvina.

Razni bogataši, kraljevi i velikaši, vrlo često su darovali ove samostane novcem i time su samostani jačali, postajali su dio konventualne struje u samome Redu. Djelovanje Jakoba Markijskog (+1476.) i Ivana Kapistranskog (+1456.) utjecalo je da u Egeru 1454. godine bude prihvaćen reformirani statut, s toga se Provincija prozvala *Provincia Hungariae Conventualium reformatorum*. Godine 1517., dolazi do podjele reda, s toga će se Provincija prozvati *Provincia Hungariae fratrum Ordinis minorum olim reformatorum, nunc autem Regularis Observantiae nuncupatorum*.⁶²

8.4. Bosanska vikarija

Franjevački red u Bosni, razvijao se u potpuno drugačijim okolnostima, nego li u Slavoniji i Hrvatskoj. Bosna je bila tada država koja nije imala katoličke organizacije. Tadašnje prilike u samoj državi, prisilile su biskupa Ponsu da oko sredine 13.stoljeća, svoje središte premjesti u Đakovo. Franjevački red se nekoliko puta pokušavalo oživjeti u Bosni, ali išlo poprilično teško. Najprije su dominikanci pokušali bosanske krstijane povratiti na

⁶² Usp. Isto str.18-19.

katolicizam, 1233. godine, ali bez uspjeha. Nakon njih, dalmatinski franjevci, koji su imali ulogu inkvizitora u Bosni po nalogu pape Nikole IV., također nisu imali uspjeha. Franjevački red i franjevačka djelatnost, oživljava 1339. godine, dolaskom generala Reda, brata Geralda Odonisa. S toga, 1340. godine, ponajprije po zaslugama bana Stjepana II., osniva se Bosanska vikarija. U samim počecima ove vikarije, samostani su bili po rudarskim naseljima.⁶³

Život među žiteljima Bosne nije bio lagan. Svako djelovanje crkvenih ljudi bilo je misionarsko. Bilo je nužno mijenjati stavove koje su tamošnji kršćani imali. Sve je to bilo potrebno uskladiti sa ispravnim naukom Katoličke Crkve. Takvi životni uvjeti, natjerali su franjevce da zaista žive iskreno svoje poslanje, da se strogo pridržavaju svojih pravila i time svjedoče katoličku vjeru. Osoba koja je među ostalima bila veoma zaslužna za provođenje ovih promjena, jest vikar Bartul Alvernski. On je tri puta bio vikar, između 1366. i 1408. godine. On se svojim zalaganjem trudio da Bosanska vikarija bude prva u čitavome Redu, koja je prihvatila strogo opsluživanje svojih pravila. Kako je u Bosni bio veoma veliki manjak svećenika, osobito dijecezanskih, tako je franjevci bio povjeren rad na župama. To je u drugim krajevima mogla biti samo iznimka, ali zbog poteškoća u Bosni, postaje pravilo.

I danas u Bosni franjevci imaju svoj ugled na župama iz razloga da su bili tu, kada drugih svećenika nije bilo. Ovakav način rada se proćuo veoma brzo, osobito jer se pokazao veoma uspješnim. S toga, pozivaju se franjevci i u druga misionarska područja da šire i učvrćuju katoličku vjeru. Bosanska vikarija poćinje sa gradnjom svojih samostana. Godine 1347., prvi samostan se gradi u Đakovu, Stonu, na zapadu Hrvatske 1357. godine, Otoke na Uni i 1357. godine u Krbavi. To je vrijeme, kada franjevci poćinju djelovati i u Bugarskoj. Kako je vikar Bartul već postao poznat po svojem djelovanju, tako po dozvoli pape Grgura XI. dobija 1372. godine dozvolu za gradnju jedanaest samostana, a 1375., još šest. S toga, cijela Vikarija već 1358. godine ima 37 samostana koji su bili organizirani u sedam kustodija: Duvajska, Grebenska, Bosanska, Usorska, Maćvanska, Bugarska, Kovinska i Puljska.

Veliki broj samostana poćeo se graditi u Slavoniji i Ugarskoj. Na današnjem području Provincije sv. Ćirila i Metoda, samostani su građeni: Lukovu (1366.), Ćereviću

⁶³ Usp. *Isto* str.20.

(1369.), Alšanu (prije 1372.), Vrbici (između 1376. i 1379.), Berku (1415.), Šarenggradu (oko 1404.), Kovilju (1421.), Kolutu (1430.).⁶⁴

8.5. Ugarska vikarija opslužitelja

Ono što je svojstveno talijanskom načinu opsluživanja, unosi se polako u slavonske i ugarske samostane, zahvaljujući misionarskom djelovanju sv. Jakova Markijskog, između 1436. i 1438. godine. Događa se razlaz sv. Jakova sa kraljem Tvrtkom, te dioba vikarije 1446/1447.godine. samostani u Slavoniji i Ugarskoj izdvajaju se u posebnu Ugarsku vikariju koja se nazivala *Fratres Minores observantes de familia cismontana in Hungaria*.

Sam opservantizam, postaje popularan djelovanjem sv. Ivana Kapistranskog. S toga, opservatorskoj vikariji pristupaju i konventualski samostani: iločki 1454. godine. Ugarska vikarija polako svojim djelovanjem, brojila je vrlo brzo 50 samostana, 10 kustodija, da bi već oko 1526. godine, vikarija imala oko 70 samostana. Što se tiče naših prostora, na području Slavonije, postojale su tri kustodije: Vožinska, Ozorska i Srijemska (Iločka).⁶⁵

8.5.1. Slavonska kustodija

Samostani koji su krajem 15. i početkom 16.stoljeća pripadali ovoj kustodiji su: Blažene Djevice Marije u Voćinu, Remetincu kraj Varaždina, sv. Kristofora u Poljanskoj, Uznesenja Marijina u Varalji, sv. Ladislava u Podborju, Petrovini, i sv. Ivana Krstitelja u Ivaniću.⁶⁶

8.5.2. Ozorska kustodija

Samostani koji su pripadali ovoj kustodiji: sv. Đurđ kraj Valpova, Ozor, Pakš, Selje, i tri samostana u Šomođskoj dolini.⁶⁷

⁶⁴ Usp. Isto str.21.

⁶⁵ Usp. Isto str.21.

⁶⁶ Usp. Isto str.21.

⁶⁷ Usp. Isto str.21.

8.5.3. Kustodija sv. Ivana Kapistranskog (Srijemska)

Mjesta u kojima su postojali samostani ove kustodije su: Ilok, Čerević, Đakovo, Lukovo, Alšan, Voćin, Prečka, Vrbica, Kovilj, Kolut i Futog.

Kao što smo i rekli, podjela Reda je bila 1517. godine. Obe provincije su se priklonile opservantizmu. Da bi se lakše moglo razlikovati koja je koja provincija, bivša konventualska Ugarska provincija, prozvana je 1523. godine Provincijom svete Marije, a stara opservantska vikarija, Provincija Presvetog Spasitelja (Salvatorijanska).⁶⁸

8.6. Vikarija Bosanska

Ova vikarija imala je sedam kustodija: Trsatska, Cetinska, Krbavska, Jajačka, Bosanska sv. Nikole u Milima, Sv. Marije u Zvorniku i Beogradska. Početkom 16. stoljeća, vikarija gradi samostane sv. Marije u Giletincu, Dvorišću i Bobovišću.

Djelovanje same Vikarije bitno se mijenja dolaskom Turaka na ova područja. Za franjevaštvo na ovim područjima, bila su važna tri događaja: pad Bosne 1463. godine, dioba Vikarije 1514. godine, poraz kršćanske vojske kod Mohača 1526. godine.

Pad Bosne, tragičan događaj za sve katoličke žitelje ove zemlje. Život je bio znatno otežan. Mnogi samostani su bili oštećeni, porušeni. Dogovori koji su postojali nisu se poštovali. Naime, kustos Bosanske kustodije, Anđeo Zvizdović dogovorio se sa sultanom Mehmedom II., posebnu povelju kojom je sultan katolicima jamčio posjedovanje imovine i sigurnost na području Turske Carevine, a franjevcima slobodu vjerskog djelovanja. S toga, franjevci ostaju jedini katočki vjerovjesnici na području Bosne. Oni su brinuli o vjernicima i tamo gdje vrlo često nije bilo crkava. Narod ih je veoma prihvaćao, te prozvao „ujacima“. Komunikacija između franjevac sa obiju strana granica bila je posve onemogućena. S toga, je Bosanska vikarija ponovno podijeljena 1514. godine. Tada je podijeljena u dvije vikarije: prvu pod imenom Bosna Hrvatska (ovdje su pripali samostani izvan Turske Carevine, od

⁶⁸ Usp. *Isto* str.21.

Trsata do Sinja i Splita, odnosno Smedereva), druga je bila Bosna Srebrena koja je obuhvaća samostane na području Turske.

Kako se širila Turska Carevina, tako su franjevci došli u još jedan nezgodan položaj. Naime, nakon poraza koji se dogodio na Krbavskom polju 1493. godine, hrvatsko stanovništvo se iseljava u Ugarsku, Austriju, Slovačku, Moravsku, Istru i slovenske zemlje. Često su franjevci preuzimali uloge vođa koji su organizirali te seobe. Bili su narodi i moralna i duhovna podrška u tim teškim danima.⁶⁹

8.7. Provincija Bosna Hrvatska

Članovi Bosanske vikarije, osnaženi novom braćom koja su došla iz bosanskih samostana, grade nove samostane ali na području Hrvatske. Nakon podjele 1514. godine, Provincija Bosna Hrvatska, imala je četiri kustodije: Trsatsku, Krbavsku, Cetinsku i Grebensku. Trsatskoj kustodiji pripadali su sljedeći samostani u: matični samostan u Trsatu, Senju, Klisu, Solinu, Skardinu, Karinu, Zvonigradu, Kninu, Cetinu, Visovcu i Vrlici. Krbavskoj kustodiji su pripadali ovi samostani su: Cetingradu, Zrinu, Otoci, Hrastovici, Bišću, Krupi, Slunju, Stiničaku, Obrovcu, Biloj Stini, Sisku, Bilaju, Blagaju na Sani, Kamengradu i Ostrovici. Grebeskoj kustodiji su pripadali samostani su: Grebenu, Glažu, Podnovom, Šapcu, Beogradu, Kobašu, Bobovišću, Dvorišću, Slavoniji, te danas nepoznatom Bermetu.⁷⁰

8.8. Propast franjevaštva u kontinentalnoj Hrvatskoj

Na teritoriji današnje provincije sv. Ćirila i Metoda, postojalo je nekoliko vrlo jakih Provincija: Ugarska provincija sv. Marije, provincija Svetog Spasitelja i Bosna Hrvatska. Kako dolazi do jačanja turskog utjecaja, tako provincije slabe i sve katoličke organizacije. Propadali su samostani u Srbiji, Mačvi, Solima i Usori, Srijemu i Bačkoj. Provincija Presvetog Spasitelja je imala 73 samostana, na kraju su ostala samo dva.

⁶⁹ Usp. *Isto* str.22.

⁷⁰ Usp. *Isto* str.22.-23.

Provincija sv. Marije je imala 50 samostana, ostalo je samo nekoliko samostana i to u: Požunu/Bratislavi, Trnavi, Šopronju, Ormožu, Varaždinu i Zagrebu. Bosna Hrvatska je imala 31 samostan, a na kraju, zbog turskog utjecaja, ostala su samo dva: trsatski i senjski samostan.⁷¹

8.9. Tursko doba

Djelovanje turske na ovim područjima, moglo se učiniti da će franjevački red, njihovo djelovanje, u potpunosti nestati. Smirivanjem najvećeg vojnog udara od strane turske vojske, cjelokupna situacija se počela smirivati. Provincija Presvetoga Spasitelja doživljava najveće gubitke. Provincija sv. Marije kasnije, u 17.stoljeću prerasta u Provinciju sv. Ladislava. Provincije koje su se najbolje održale u turskim pohodima, jesu Provincije Bosne Hrvatske i Bosne Srebrene.⁷²

8.9.1. Obnova Provincije Bosne Hrvatske

Ono što je označilo prve početke obnove ove Provincije, jeste gradnja prve kuće, koju su braća započela odmah nakon pada Bosne, a to je bilo 1466. godine. Prve župe koje su označile pravu obnovu ove Provincije, bile su u Brdovcu 1517. godine, i u Samoboru 1525. godine. Osobe koje su najviše zaslužne za ove župe jesu, Petar Silaj i Petar Erdody. Ono što Petar Erdody još čini, jeste da gradi franjevcima samostan i u Radakovu, blizu Klanjca. Bosna Hrvatska također je dobila samostan i u Pazinu i to 1559. godine, i crkvu na Svetoj gori iznad Gorice 1566. godine. Na ovaj način, vrlo brzo je Provincija Bosne Hrvatske imala već šest novih samostana koji su bili izgrađeni. Vremenom, franjevci ove Provincije se pojavljuju i na Kaptolu. Sjedište ove polako već obnovljene Provincije, bilo je na Trsatu. Samostani koji su bili darovni, odnosno izgrađeni od strane bana Tome Erdodya jesu: bivši dominikanski samostan u Jaski, stari samostan Austrijske provincije u Ljubljani, crkva i samostan u Samoboru, samostan u Kamniku, Nazarje u Štajerskoj. 1637. godina bila je odlučujuća kada se braća sele zbog potresa i to iz Radakova u novi samostan u Klanjac.

⁷¹ Usp. *Isto str.*24.

⁷² Usp. *Isto str.*24.

Godine 1657., dobili su župnu crkvu u Karlovcu te uz tu crkvu grade novi samostan, te također novi samostan 1666. godine u Brežicama. Svi ostali samostani koji su bili u Sloveniji, vremenom su prešli u ovu Provinciju. Jedno vrijeme sjedište Provincije je bilo u Ljubljani, te je sama Provincija nosila ime *Bosna Hrvatska i Kranjska*, a 1688. godine svoje ime mijenja u *Provincija Kranjska sv. Mihovila*.⁷³

8.9.2. Obnova Provincija sv. Marije i sv. Ladislava

Provincija, koja je jednako tako doživjela veoma velike gubitke, ostala je sa samo sa ormoškim samostanom. Varaždinski samostan je uništen u požaru 1582. godine, a zagrebački 1527. od oštećenja nije mogao služiti kao mjesto molitve i života franjevac. Provincijal Franjo Drašković ponovno oživljava Provinciju, jer njegovim djelovanjem franjevci dolaze u Koprivnicu 1603. godine, zatim 1607. godine obnavlja zagrebački samostan, 1617. varaždinski, 1626. godine obnavlja se Remetinac, 1628. godine Provincija je dobila augustinski samostan u Križevcima, 1636. godine gradi se samostan u Krapini, a 1639. godine i samostan u Ivaniću. Što se tiče područja Ugarske, sama Provincija je vrlo brzo brojila već oko 20 samostana. Jedan samostan se nalazio u Ormožu, šest samostana u Hrvatskoj, i trinaest samostana se nalazilo u Ugarskoj. Također, u zapadnoj Ugarskoj građeni su sljedeći samostani u: Subotištu (1630.godine), Novom Gradu i Svetici (1659. godine).

Poznato da je da su na svim ovim područjima mnogi prelazili na protestantizam, zbog njegovog veoma velikog utjecaja. Zbog toga, sama prisutnost franjevaca provincije Bosne Hrvatske, puno znači za ova područja, jer su mnogi ostali vjerni katoličkoj vjeri zahvaljujući baš njima. Sa obnavljanjem Provincije sv. Marije, usporedno dolazi do obnavljanja i Provincije sv. Ladislava. Osobitom zaslugom provincijala Pavla Jančića, i viceprovincijala Timoteja Međurečkoga, uz veoma veliku podršku zagrebačkog biskupa Petra Petretića, 1654. godine, dolazi do osnivanja Hrvatske kustodije sv. Ladislava, i ono što je bilo veoma značajno, da je ova Provincija, bila izuzeta od vlasti ugarskog provincijala. Osnivanjem i obnavljanjem ove Provincije, u novu kustodiju ulaze i samostani u Zagrebu, Varaždinu, Ormožu, Remetincu, Križevcima, Krapini i Ivaniću i samostan klarisa u Zagrebu,

⁷³ Usp. *Isto* str.25.

što je predstavljalo određenu novinu. Godine 1657., posvećen je samostan u Koprivnici, a 1659. godine, samostan u Čakovcu uglavnom zaslugom Nikole Zrinskoga. Važna godina jeste 1661., kada je ova Kustodija preustrojila u Provinciju sv. Ladislava.⁷⁴

8.10. Klarise u Hrvatskoj

Ono što je zanimljivo za kustodiju sv. Ladislava, jeste da je njoj pripao i samostan klarisa u Zagrebu. Ovaj samostan je bio potreban kustodiji, da bi se ostvario dovoljan broj samostana koji je potreban za osnivanje nove kustodije.⁷⁵

8.11. Bosna Srebrena

Stvaranjem nove provincije Bosne Srebrene, ostalo se u granicama stare Bosne, a u granicama Turskoga Carstva. Do kraja 17.stoljeća, samostani koji su pripadali ovoj provinciji su: Fojnica, Kreševo, Visoko, Sutiska, Modriča, Srebrenica, Olovo, Gradovrh, Soli, Rama. Djelovanje članova provincije Bosne Srebrene, polako se počelo širiti i prema granicama Hrvatske i Ugarske. Uzrok toga širenje, jeste i širenje Turskoga Carstva. Što se tiče samostana koja su bili na teritorije Slavonije i Srijema, propadaju zbog turskih ratova. Što se, međutim, tiče samostana u Đakovu, njega su opustošile Kalvinove reforme. Samostan i crkvu u Požegi, Turci su 1573. godine spalili i crkvu pretvorili u džamiju. Jedan od važnijih samostana jeste onaj u Velikoj. Naime, provincija 1575. godine je dobila dozvolu od Turaka i od pape da u napuštenoj opatiji sv. Augustina uredi svoj novi samostan. Kasnije, oko 1591. godine, dolazi do obnavljanja i drugih samostana, a spominju se i franjevci u Našicama, Voćinu. Pri kraju 17. stoljeća, franjevci ove provincije imaju jedino samostan u Velikoj, a 1620. godine su dobili dozvolu da obnove samostan u Našicama. Kako su doživljavali mnoštvo progona i uništenja svojih samostana, franjevci nikada nisu napuštali naroda i uvijek su se duhovno za njih brinuli. Vrlo često su znali boraviti u privatnim kućama i tamo držati pouke svojim vjernicima, ohrabrivati ih da izdrže sve nevolje života koje su ih tada pritiskale.

⁷⁴ Usp. *Isto* str.26.

⁷⁵ Usp. *Isto* str.26.-27.

Provincija Bosna Srebrena, osobito je nastojala da se brine i za katoličko stanovništvo u Srbiji, Bugarskoj, Temišvarskom Banatu i Sedmogradskoj. Godine 1624., osniva se Bugarska kustodija u okviru provincije Bosne Srebrene. Godine 1676., ova kustodija se izdvaja u samostalnu Bugarsko-vlašku provinciju. Temišvarski Banat je zanimljiv po tome, jer su ovdje franjevci napravili pravu jednu hrvatsku oazu oko Krašove. U ovome mjestu, 1646. godine osnovan je i samostan koji se brinuo za sve okolne župe i to u selima: Lupak, Klokotić, Ravnik. Dolaskom Turaka, franjevačko djelovanje je slabilo, zbog toga su morali svoje sjedište premjestiti iz Temišvara u predgrađe. Područje, gdje je provincija Bosne Srebrene najplodnije djelovala, jeste Podunavlje. Budim je mjesto, gdje su franjevci bili prisutni još u srednjem vijeku. Iz budimske župe, franjevci ove provincije, brinuli su se za još devet naselja gdje je bilo prisutno hrvatsko, katoličko, življe. Što se tiče Bačke, i ovdje su nastojali da pastoralno djeluju, ali njihov rad se preplitao sa djelovanjem samostana u Segedinu.⁷⁶

8.12. Razvoj franjevaštva nakon odlaska Turaka

Borbom protiv Turaka, polako se oslobađao prostor za bolje i slobodnije djelovanje franjevac. Godine 1686., franjevci napuštaju Olovo i preseljavaju se u Ilok, dok dio braće odlazi iz Srebrenice u Mohač. Eugen Savojski, 1697. godine, prodire sa svojom vojskom sve do Sarajeva. To je veoma loše utjecalo na svo katoličko stanovništvo, pa tako i na franjevce i njihovo djelovanje. Te iste godine, 1697., franjevci se povlače iz Rame u Sinj, a iz Modriče prelaze u Kopanicu, te kasnije, 1711. godine u Đakovo. U tom periodu velikih seoba, progonstva, iz Bosne je otišlo oko četiri petine tamošnjih katolika. Franjevci su ostalo djelovati samo u Kreševu, Fojnici i Sutisci.

Međutim, događa se 1699. godine karlovački mir. Jedino koji su ostali pod turskom vlašću, jesu Srijem i Banat. Kasnije se događaju još dva rata koja su znatno oštetila i pogodila franjevačko djelovanje, to su: 1714.-1718. godine, i 1737.-1739. godine, i sve se završava Beogradskim mirom i konačno se odredila granica na Savi i Dunavu i to je tako bilo sve do aneksije Bosne i Hercegovine 1908. godine.⁷⁷

⁷⁶ Usp. *Isto* str.27.-28.

⁷⁷ Usp. *Isto* str.28.-29.

Nakon svih ovih ratova, pustošenja i stradanja, ostala su brojna područja koja su bila porušena, mnogi samostani i crkve koji su čekali na obnovu. Provincija sv. Ladislave smatrala je da je upravo ona zadužena da obnovi samostane, ali one samostane koji su se nalazili na području provincije Bosne Srebrene. S toga, da ne bi došlo u to vrijeme mira do razmirica između provincija, održava se u Rimu veliki kapitul 1700. godine, i odlučuje se koja će provincija obnavljati koje samostane. Provincija sv. Ladislava je imala mogućnosti uspostaviti nove samostane u Hrastovici, Kostajnici, Virovitici i Koprivnici, Kanjiži, Šegetu, Šiklošu, Pečuhu u južnoj Ugarskoj. Provincija Bosne Srebrene ostavljeno je da obnovi i održava samostane u Gradiški, Dubočacu, Brodu, Kopanici, Požegi, Cerniku, Voćinu, Zrinu, Novinu i Svetoj Katarini. Što se tiče Osijeka i Mohača, ovdje su prilike za gradnju imale obje provincije, i sv. Ladislava i Bosne Srebrene. Ipak, vrlo brzo je provincija Bosne Srebrene ponudila provinciji sv. Ladislavasvoju rezidenciju u Šimotronju, kako bi provincija sv. Ladislave odustala od prava da gradi samostane u Osijeku i Mohaču. Salvatorijanska provincija se brinula za Bunjevačke Hrvate. Naime, ponovnim obnavljanjem crkvenoga i vjerničkoga života, dolazi i do prvih problema i sukobljavanja. Kako je vladao mir, tako dolazi i do razvitka svjetovnoga klera, te opiranjima franjevacima da i ovaj kler ima dušobrižničku ulogu. Franjevci su se uspješno tome opirali sve do sredine 17. stoljeća.⁷⁸

Što se tiče provincije sv. Ladislava, braća franjevci se ovdje susreću sa potpuno novim izazovom što se tiče pastoralne. Oni su preuzimali župe i razvijali jedan potpuno drugačiji pastoral nego što je svojstven jednom redu, odnosno samostanom životu. Polako počinju raditi svoje samostanske rezidencije. Godine 1686., provincija sv. Ladislava u Virovitici gradi svoju prvu rezidenciju, a već 1687. godine počinje sa gradnjom u Pečuhu, Šegetu i Šiklošu. Godine 1689., osniva se rezidencija u Sigetu, 1690. godine u Kanjiži i Kostajnici, 1694. godine u Mohaču, zatim u Voćinu i Dombrovaru, 1697. godine u Hrastovici dok se 1700. godine formira rezidencija u Pečuhu. Godine 1733., otvaraju se nove rezidencije u Atadu i 1746. godine u Judu. Ove sve novo uređene franjevačke rezidencije služile su kao njihova sjedišta iz kojih su upravljali sa određenim župama i crkvama. Provincija svetog Ladislava preuzela je 1684. godine, preuzela župu u Virovitici, Hrastovici, Sunji, Zrinu. Godine 1705., župe osim virovitičke preuzima svjetovni kler.⁷⁹ Kranjska provincija sv.

⁷⁸ Usp. *Isto* str.30.

⁷⁹ Usp. *Isto* str.30.

Mihovila, odnosno bivša provincija Bosna Hrvatska, 1708. godine, mijenja ime u Hrvatsko-kranjska provincija sv. Križa.

Što se tiče provincija Presvetog Spasitelja, čije je središte u Subotici i to od 1717. godine, 1759. godine gradi rezidenciju koja postaje konventom. Ovaj samostan pastoralno obilazi sljedeće župe: Aljmaš, Jankovac, Miljkuta, Kaniži, Senta, Topola i Bajša.

Velike promjene, možemo reći najveće od svih provincija koje smo spominjali, doživljava provincija Bosne Srebrene u Slavoniji i Podunavlju. Od 1699. godine, franjevci intenzivno rade na izgrađivanju svojih kuća, samostana, u Slavoniji i Ugarskoj. Mjesta gdje su ti samostani bili su: Ilok, Mohač, Gradiška, Bač, Šarengard i Kopanica. Međutim, što se tiče Budima, ono je od posebnog značaja, jer je ovdje 1693. godine rezidencija podignuta na stupanj konventa. Jačanjem franjevaštva, dolazi i do stvaranja novih rezidencija u Velikoj, Našicama, Budimu, Iloku, Somboru, Petrovaradinu, Gradiški, Brodu, Osijeku, Baji, Šimotronju i Mariji Radnoj. Većina od ovih rezidencija prelazi u konvente. 18. stoljeće predstavlja jednu prekretnicu glede osnivanja konventa. S toga, rezidencije u Mohaču, Iloku, Gradiški, Baču, Šarengardu proglašavaju se konventima, dok dolazi i do osnivanja novih rezidencija. U periodu od 1703.-1711. godine dolazi i do preseljenja braće iz pojedinih samostana glede ratnih prilika. Tako iz Bača braća odlaze u Vukovar, iz Kopanice u Đakovo. Godine 1727., dolazi do osnivanja franjevačkog samostana u Beogradu, samostana Ivana Kapistranskoga. Godine 1739., povlači se katoličko stanovništvo prema Zemunu, a time i franjevci. Išli su procesijom iz Beograda ka Zemunu, na čelu procesije je bio svečani križ koji se i danas čuva u zemunskom samostanu. Polako dolazi i do osnivanja novih župa. Franjevci u Slavoniji i Srijemu, u 18. stoljeću imaju i upravljaju sa 59 župa, dijecezanski svećenici s 11, a isusovci s dvije župe. Franjevci vode župe u hrvatskim naseljima, današnja Rumunjska. Župe koje su franjevci vodili su Arad, Radna i Temišvar.⁸⁰

8.13. Provincija sv. Ivana Kapistranskog od 1757. godine do Josipa II.

Djelovanje Bosne Srebrene polako se proširili u tri države: Mletačka Republika, Tursko Carstvo i Habsburška Monarhija. Kako je to djelovanje bilo poprilično zahtjevno,

⁸⁰ Usp. *Isto* str.32.-33.

1735. godine dolazi do odvajanja samostana u Dalmaciji u provinciju sv. Kaja, a samostani koji su ostali nakon ove podjele, 1757. godine stvaraju provinciju sv. Ivana Kapistranskoga. Samostani koji su pripadali ovoj provinciji, prilikom njenog uspostavljanja 1757. godine su: Budim, Našice, Velika, Ilok, Mohač, Gradiška, Bač, Šarengrad, Đakovo, Vukovar, Sombor, Petrovaradin, Marija Radna, Brod, Osijek, Baja, Arad, Temišvar, Tolni, Požega, Cernik, Pakša, Zemun, Mitrovica, Ruma, Čuntić i Foldvar. Do kraja stoljeća, ova provincija ostaje bez ijednog samostana u Bačkoj, a u Slavoniji i Srijemu ima samo čest.⁸¹

9. JOZEFINIZAM

Za vrijeme državne reforme cara Josipa II., i crkvena struktura doživljava bitne promjene koje utječu na život kako franjevac tako i vjernika. Josip II., je svojim reformama prekrajao granica župe, ukidao brojne samostane, Redove. Car je zabranio bilo kakvu vezu sa službenim generalom Reda, sama uloga provincijala bila je svedena samo na primanje državnih naloga, svećenici su zapravo bile državne katehete, dijecezanski svećenici i redovnički su imali državnu mirovinu. Redovnici su imali poprilično novca. S tim novcem mogli su potpuno slobodno upravljati. Postojao je i „*peculium*“, odnosno privatni kapital redovnika. Također, klauzura više kao takva nije postojala.⁸² Godine 1781., razdvaja se Hrvatsko-kranjska provincija svetoga Križa. Samostani koji su pripadali Hrvatskoj, pokušali su na sve načine da se odupru ovoj odluci. Ipak, 1784. godine, samostani su Trsatu, Senju, Karlovcu, Jastrebarskom, Kotarima, Samoboru, Mariji Gorici i Klanjcu osnivaju novu provinciju, Hrvatsko-primorsku provinciju. Kranjskoj provinciji pripadaju samostani u Pazinu, Ljubljani, Novome Mestu, Kamniku, Brežicama, Svetoj Gori i Nazarju. Međutim, u procesu ukidanja samostana, Hrvatsko-primorskoj provinciji ukidaju se samostani u Kotarima i na Mariji Gorici. Što se tiče slovenskih samostana, ukidaju se oni u Brežicama i na Svetoj gori. Što se tiče provincije svetog Ladislava, ona ostaje bez samostana u Ormožu, Remetincu, Križevcima, Hrastovici, a ukida se i samostan Klarisa u Zagrebu. Glede provincije svetog Ivana Kapistrana, ukidaju se samostani u Brodu, Požegi, Gradiški,

⁸¹ Usp. Isto str.34.

⁸² Usp. Isto str.34.

Petrovaradinu i Somboru. Provincija svetog Ladislava preuzima 1789.godine upravu nad župom u Čakovcu, a franjevci opslužuju, ali kao državni službenici, župe u Križovljanu, Sv. Ivanu Zelini, Konjščini, Šestinama, Pokupskom, Brezovici, Virju, Zrinu, Sv. Iliji, Jalžabetu, Varaždinskim Toplicama, Pitomači, Topolovcu, međimurskoj Subotici i Prelogu, dok ukinuće Kostajnice nije izvršeno zbog smrti vladara 1790. godine.⁸³

Nakon careve smrti, ono što je učinjeno provincijama, šteta koja je nanesena, veoma sporo se popravljala. Ukinute provincije nisu obnavljane. Kapistranska provincija je dobila objekte u Požegi i Brodu. Nakon što je ova provincija dobila ove samostane, morala je vratiti samostane u Velikoj i Đakovu. Samostanski objekt u Đakovu je bio upotrijebljen za potrebe sjemeništa. Što se tiče provincije svetog Ivana Kapistrana, ovoj provinciji su dodana četiri samostana Provincije svetog Bernardina iz Austrije. Međutim, provincija je 1851. godine pripojena Bugarsko-vlaškoj provinciji. Godine 1811., ujedinjene su provincije Hrvatsko-primorska i Kranjska provincija u Hrvatsko-kranjsku provinciju svetoga Križa. Ovoj provinciji pripadalo je deset samostana i to u: Pazinu, Ljubljani, Novom Mestu, Kamniku, Trsatu, Karlovcu, Jastrebarskom, Samoboru i Klanjcu. Sjedište Provincije bilo je u Ljubljani, nakon Kostanjevice.

Cjelokupni dio vladanja cara Josipa II., bitno je promijenio djelovanje franjevac. Još dugo vremena će sve to ostaviti tragu na njihovom Redu, djelovanju i životu. Obnova će ići sigurno, ali veoma polako.

Godina 1855., veoma je važna za cjelokupnu Monarhiju. Te godine sklapa se konkordat sa Svetom Stolicom, i Crkva dobiva potpunu slobodu. Što se tiče franjevačkoga reda, to je samo značilo da obnova, ali ona istinska, tek predstoji. Ipak, 1867. godine Austrougarskom nagodbom, konkordat gubi na važnosti, a već 1870. godine je otkazan. Problem je bio taj, što se Crkva radije priklanjala državi, nego li je bila vjerna samom konkordatu. Isto se dogodilo i franjevcima, koji su zbog takve prakse sve više bili udaljeni od one istinske obnove koju je konkordat predvidio. Glavni razlog zašto je došlo da su franjevci sve više bili protiv promjena, članovi franjevačkog reda, nisu htjeli prihvatiti

⁸³ Usp. *Isto* str.35.

promjene koje su prije svega bile stegovne glede njihova života. Obnova provincija je išla dosta teško. Provincija sv. Križa je bila u veoma lošem stanju. Godine 1883., došlo je do trenutka kad će se provincija skoro u potpunosti raspasti. Što se tiče provincije sv. Ivana Kapistranskog, dolazi do obnove uz pomoć Ivana Rodića (1826.-1904.) i za provinciju sv. Ladislava, osoba koja čini promjene jeste Franjo Rengjea (1849.-1909.). godine 1897., dolazi do objedinjavanja svih ogranaka Reda, i na taj način dolazi i do obnove provincija. Što se tiče obnove samih pravila Reda, započinje 1853. godine. Izraditi nova pravila nije bilo ni malo lako. Naime, trebalo je voditi računa o tome da se zadrže izvorna pravila Reda, a opet da se gleda i na duh samoga vremena. Ipak, 1890. godine, bile su odobrene nove generalne konstitucije samoga Reda. U isto vrijeme, dok se težilo za donošenjem generalnih konstitucija, razmišljalo se o objedinjavanju svih ogranaka Reda, a proces toga započinje 1856. godine i to od strane osobe Vana Loo-a. Godine 1897., donesena su nova pravila. Papa Leon XIII., odobrava generalne konstitucije pod nazivom *Regula et constitutiones generales Fratrum Minorum*, 15. svibnja 1897. godine. Što se tiče objedinjavanje cjelokupnoga Reda, odluku donosi 4. listopada 1897. godine bulom *Felicitate quadam*.⁸⁴ Ugarsko-hrvatske provincije ovim promjenama okrenule leđa. Toliko su išle daleko, da su bile spremne okrenuti se konventualcima. Uvode se komesarijati, odnosno poglavari samostana u Beču i Zagrebu. Za komesara odnosno poglavara u Zagrebu, bio je izabran Vendelin Vošnjak koji se najviše zalagao za obnovu. Godine 1899., Vošnjak biva izabran za provincijala, a što se tiče provincije sv. Ivana Kapistranskog, uveden je još jedan komesarijat za samostane u Ugarskoj i Hrvatskoj. Najveći problem za obnovu, upravo su bile franjevačke organizacije u Ugarskoj i Hrvatskoj. Sve to je doprinijelo da se 1900. godine dogodi prekrajanje franjevačkih pokrajina. Provinciji sv. Križa oduzeli su se hrvatski samostani, u Austriji je obnovljena Provincija sv. Bernardina, Provincija sv. Ivana Kapistranskog je napustila sve samostane u Austriji i sve samostane južno od Drave i Dunava, a Provincija sv. Ladislava podijelila se po etničkoj granici na Muri i Dravi. Konačno, od svake Provincije: sv. Križa, sv. Ladislava i sv. Ivana Kapistranskog, a to je 21 samostan, osniva se odlukom vrhovne uprave Reda, *Ordine nostro* 3. lipnja 1900. godine, a dodaje se još i samostan u Čakovcu, Hrvatska provincija sv. Ćirila i Metoda sa glavnim sjedištem u Zagrebu.⁸⁵

⁸⁴ Usp. *Isto* str.37.

⁸⁵ Usp. *Isto* str.38.

10. ZAKLJUČAK

Na pisanje ovoga rada, potaknulo me djelovanje franjevacu provincije sv. Ćirila i Metoda, u Subotici i na području subotičke biskupije. Od mogega djetinjstva, sjećam se jedne velike crkve u užem centru grada Subotice, crkve, gdje su mnogi vjernici, neovisno o tome kojoj župi pripadali, rado odlazili i upućivali svoje molitve Gospodinu. Djelovanje franjevacu u Subotici i subotičkoj biskupiji možda je na prvi pogled veoma skromno, ali njihovim tihim radom, puno toga čine za vjernički narod na ovim prostorima. Cijela povijest dolaska vjere i crkvenosti na ova područja, prati i djelovanje franjevacu. Burna događanja u prošlosti, tjerala su franjevce da oslonjeni na vjeru, čuvaju narod okupljenih oko njih te u takvim prilikama trebalo je čuvati svoju duhovnost Reda, ali i ohrabrivati narod da ne klonu duhom i tijelom. Širili su dvoje djelovanje po Vojvodini, odnosno području subotičke biskupije. Od Subotice, Bača, Novog Sada, Sombora, pa sve do Beograda. U svojem radu, zadržao sam se na području Subotičke biskupije, samostan u Beogradu nisam obradio. Subotička biskupija je područje sa najvećim brojem katolika u Republici Srbiji. Kao takva, bila je područje gdje su franjevci vidjeli kao dobro mjesto za jačanje i širenje katoličke vjere. Čitajući povijesne prilike i ono što je sam Red proživljavao u svojem djelovanju, mogu reći da franjevačka povijest ima svoju priču, reklo bi se poseban duh djelovanja, koji je bitno utjecao i mijenjao prilike u Bačkoj, Vojvodini. Zanimljiva je činjenica da ni oduzimanje franjevcima status župe u Subotici, nije natjerao taj Red da prekine svoje djelovanje u Subotici. Oni su i dalje ponizno nastavili širiti vjeru i biti na raspolaganju vjernicima. Ni početak njihovog djelovanja nije išao bez problema. Od gradnje crkve pa sve do samostana, bilo je mnoštvo prepreka koje je trebalo izdržati. I pored svih neprilika i prilika, i danas, crkve i samostani koje pripadaju ovom Redu, ponosno stoje i u Subotici, Baču, Novom Sadu. Ne može se reći da podmlatka ima, ali te crkve i ti samostani nisu samo građevine, oni nose jednu veliku povijest kako naroda na ovom području, tako i vjere, i živote mnogih ljudi, mnogih vjernika.

11. LITERATURA

1. Matija ĐANIĆ - Stipan STANTIĆ, *Bačka*, u: *Leksikon podunavskih podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*. 2, B-Baž, (urednik Slaven BAČIĆ), Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 2004., str. 13-17.
2. Matiša ZVEKANOVIC, *Povijesni osvrt od Bačke nadbiskupije do Subotičke biskupije*, u: *Subotička danica kalendar za 1971. god.*, LXI (1970)., str. 19-22.
3. O nadbiskupu Fabijanu, vidi: István KATONA, *A kalocsai érseki egyház története, I. rész.*, (ur. Imre ROMSICS), Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa, 2001., str. 95-97., 97., 98
4. Ljelja DOBRONIĆ, *Biskup Francika*, u: *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Školska knjiga, 1995., str. 9-10.;
5. Baltazar Adam KRČELIĆ, *Povijest Stolne crkve zagrebačke*, Institut za suvremenu povijest, Zagreb, 1994., str. 89.
6. Dominik DEMAN, *Jakov Markijski u srednjovjekovnoj Ugarskoj*, u: *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata : broj2*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2010., str. 9.
7. Ante SEKULIĆ, *Drevni Bač*, Kačić, Split, 1978, str. 35-36., 38-41.
8. Paškal CVEKAN, *Franjevci u Baču*, Paškal Cvekan, Virovitica, 1985., str. 44-46.
9. Ljelja DOBRONIĆ, *Srednjovjekovni redovi i crkva u Baču*, u: *Od Gradovrha do Bača. Radovi sa Znanstvenog skupa u povodu 300. obljetnice preseljenja franjevac i puka iz Gradovrha (Tuzla) u Bač (1688-1988) održanog u Baču 1. listopada 1987.*, TEBIS, Sarajevo, 1988., str. 51-53.
10. Josip ŠPEHAR, *Franjevački samostan Bač. Kronološki pregled*, Franjevački samostan Sv. Marije u Baču, Bač, 2012., str. 16-24., 23-24., 24-25., 43-45.
11. Ante SEKULIĆ, *Franjevačka prisutnost u Subotici*, u: *Franjevci u Bačkom podunavlju*, Katolički institute za kulturu, povijest i duhovnost "Ivan Antunović", Subotica, 2001., str. 81-90., 51-61.

12. Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Kačić, Split, 1978., str. 31-32.,41-43.,74-78.,95-99.,101-102.,106.

13. Schematismus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsinsis ad annum Christi 1942., A Kalocsai érseki hatóság, Kalocsa 1942.,str. 259.

14. Ante SEKULIĆ, *Franjevci u bačkom Podunavlju - Ferencsek Szabadkán*, u: *Franjevačka prisutnost u Subotici*, (uredili Andrija ANIŠIĆ – Katarina ČELIKOVIĆ), *Franjevački samostan u Subotici - Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“*, Subotica, 2001., str. 95. Radi se o popisu gvardijana, no usporedboma sa šematizmima Bačke apostolske administrature (Status personalis 1925-1930) utvrđeno je da su gvardijani bili i župnici.

15. Mario BARA, *Guganović, Jerko*, u: *Leksikon podunavskih podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*. 8, G, (glavni urednik Slaven BAČIĆ), Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 2008., str. 71.

16. Stjepan BERETIĆ, *Osnivanje i preuzimanje župa od biskupijskog klera*, u: *Zbornik predavanja znanstvenog skupa u Subotici 12-14. VIII 1986. povodom 300. obljetnice obnovljene crkvenosti među Hrvatima u Bačkoj*, Uredništvo kalendara „Subotička danica“, Subotica, 1987.,str. 60-67.,82.,85.,92-95.,207-208.,

17. Status personalis administraturae apostolicae Bačiensis 1925., str. 16.

18. Status personalis administraturae apostolicae Bačiensis 1930., str. 8.

19. Status personalis administraturae apostolicae Bačiensis 1934., str. 24.

20. Ante SEKULIĆ, *Franjevci u bačkom Podunavlju - Ferencsek Szabadkán*, u: *Franjevačka prisutnost u Subotici*, (uredili Andrija ANIŠIĆ – Katarina ČELIKOVIĆ), *Franjevački samostan u Subotici - Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“*, Subotica, 2001.

21. Tomo VEREŠ, *Što je crkva učinila za bijednike u Bačkoj? U spomen 100. obljetnice smrti biskupa Ivana Antunovića (1815-1888)*, u: Tomo VEREŠ: *Bunjevačko pitanje danas*, Subotičke novine, Subotica, 1997.,str.21-22.

22. <https://sh.wikipedia.org/wiki/Pijaristi>

23. <http://www.ofm.hr/index.php/novosti/vijesti/274-premjestaji-nase-brace-tabula>.
Pristupljeni 29. 7. 2014.
24. Robert SKENDEROVIĆ, *Franjevci*, u: *Leksikon podunavskih podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca. 7, Dž-F*, (glavni urednik Slaven BAČIĆ), Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 2007., str. 99.
25. Tomislav VUKOVIĆ, *Mučenja i ubojstva*, u: *Hrvatska riječ*, br. 285 od 29. kolovoza 2008., str. 34.
26. Tomislav VUKOVIĆ, *Umirali od iscrpljenosti i izgladnjelosti*, u: *Hrvatska riječ*, br. 286 od 5. rujna 2008., str. 34.
27. *Schematismus cleri Apostolicae Bačiensis Administraturae (ABA) Ad annum Christi 1961*, Bačka duhovna oblast u Subotici, Subotica, 1961., str. 33.
28. *Schematismus primus Dioecesis Suboticanae ad annum Domini 1968 qui est annus foundationis Dioecesis*, Biskupski ordinarijat, Subotica, 1968., str. 176.
29. Ivan KUJUNDŽIĆ, *Fra Mihajlo Radnić*, u: *Subotička danica. Kalendar za 1986. god.*, Župni ured sv. Terezije Avilske, Subotica, 1985., str. 193., 191-196.
30. O. IVAN JESSE KUJUNDŽIĆ, u: *Subotička Danica. Kalendar za 1992. god.*, Institut „Ivan Antunović”u Subotici, Subotica, 1992., str. 29.; *Schematismus almae provinciae S. Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S. P. Francisci in Hungaria ad annum Christi MCMII.*, Budapest, 1901., str. 29, III.
31. AL-BE, *Jubilej o. Radoslava Kujundžića. 75. godišnjica redovničkih zavjeta i 70. godišnjica misništva*, u: *Subotička danica. Kalendar za 1987. god.*, Župni ured sv. Terezije Avilske, Subotica, 1986., str. 155.
32. FRA BEATO BUKINAC, u: *Subotička Danica. Kalendar za 1989. god.*, Župni ured sv. Terezije Avilske, Subotica, 1988., str. 21.; Anto BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Martyrium Croatiae d.o.o., Zagreb, 2007., str. 116.
33. www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64680
34. Robert SKENDEROVIĆ, *Sudjelovanje slavonskih franjevaca u nacionalnom pokretu podunavskih hrvata tijekom 19. i početkom 20. stoljeća*, *Scrinia slavonica* 6 (2006.), str. 205-206.

35. VITOMIR BELAJ, *Razvoj franjevaštva na području Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, u: *Franjevci Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb 1992., str. 17-41.

12. SADRŽAJ

1. SAŽETAK.....	1
2. SUMMARY	1
3. UVOD.....	2
4. DOLAZAK FRANJEVACA U BAČKU	3
4.1. Počeci crkvenosti u Bačkoj	3
4.2. Prvi franjevci u Bačkoj.....	4
5. FRANJEVAČKI SAMOSTANI U BAČKOJ	4
5.1. Subotica.....	4
5.1.1. Dolazak franjevaca u Suboticu	5
5.1.2. Uspostava subotičke župe	6
5.1.3. Gradnja crkve.....	6
5.1.4. Oduzimanje subotičke župe franjevcima	7
5.1.5. Franjevci – subotički učitelji.....	8
5.1.6. U novoj provinciji.....	8
5.1.7. Franjevci ponovno imaju župu	9
5.2. Bač.....	11
5.2.1. Umjesto vitezova franjevci	11
5.2.2. Sveci u Baču	12
5.2.3. Gradovrški franjevci u Baču	12
5.2.4. Radosna Gospa Bačka	13
5.2.5. Preuzimanje župe	13
5.2.6. Bački samostan u XX. stoljeću	13
5.3. Sombor	14
5.4. Novi Sad.....	15
6. ZNAMENITI FRANJEVCI IZ BAČKE	16
6.1. Mihajlo Radnić.....	16
6.2. Ivan Jesse Kujundžić.....	17
6.3. Radoslav Kujundžić	18
6.4. Beato Bukinac	18
6.5. Ostali znameniti bunjevački i šokački franjevci	19

6.6.	Nikola Milašin.....	19
6.7.	Stjepan Vilov.....	20
6.8.	Silverij Lipošinović.....	20
6.9.	Fra Fabijan Peštalić (1845.-1909.godine).....	21
6.10.	Fra Lovro Lipovčević.....	21
6.11.	Fra Stipan Vujević (1857.-1905.godine).....	21
7.	ILIRSKI POKRET KAO POVEZNICA SURADNJE IZMEĐU BUNJEVAČKIH I SLAVONSKIH FRANJEVACA.....	22
7.1.	Fra Marcelin Dorić.....	23
8.	POVIJEST HRVATSKE PROVINCIJE SV. ĆIRILA I METODA OD PRED TURSKOG DOBA DO DANAŠNJIH DANA	24
8.1.	Dolazak franjevac u Hrvatsku	24
8.2.	Slavonska provincija sv. Serafina	24
8.3.	Provincija ugarskoga kraljevstva	25
8.3.1.	Zagrebačka kustodija	25
8.3.2.	Pečuška kustodija.....	26
8.3.3.	Srijemska kustodija.....	26
8.4.	Bosanska vikarija	26
8.5.	Ugarska vikarija opslužitelja.....	28
8.5.1.	Slavonska kustodija	28
8.5.2.	Ozorska kustodija	28
8.5.3.	Kustodija sv. Ivana Kapistranskog (Srijemska).....	29
8.6.	Vikarija Bosanska	29
8.7.	Provincija Bosna Hrvatska.....	30
8.8.	Propast franjevaštva u kontinentalnoj Hrvatskoj	30
8.9.	Tursko doba.....	31
8.9.1.	Obnova Provincije Bosne Hrvatske	31
8.9.2.	Obnova Provincija sv. Marije i sv. Ladislava.....	32
8.10.	Klarise u Hrvatskoj.....	33
8.11.	Bosna Srebrena.....	33
8.12.	Razvoj franjevaštva nakon odlaska Turaka	34
8.13.	Provincija sv. Ivana Kapistranskog od 1757. godine do Josipa II.....	36
9.	JOZEFINIZAM	37

10. ZAKLJUČAK.....	40
11. LITERATURA.....	41
12. SADRŽAJ.....	45